

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra slovanských jazyků a literatur

Bakalářská práce

Lidové písně z hlediska tematického

Vypracovala: Kateřina Kolářová
Vedoucí práce: PhDr. Milena Nosková, Ph.D.

České Budějovice 2022

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat své vedoucí práce PhDr. Mileně Noskové, Ph.D. za její cenné rady, ochotu, trpělivost a vůbec za podnět věnovat se lidovým písním právě z hlediska tématu. Neméně děkuji také Mgr. Janě Mikulášové za pomoc s výběrem sbírky vhodné pro tuto práci.

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím zdrojů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice, 7. 7. 2022

Kateřina Kolářová

Anotace

Cílem této bakalářské práce je poskytnout podrobný přehled o tématech vyskytujících se v českých lidových písních včetně četnosti jejich výskytu. Východisko pro formulování poznatků tvoří analýza, již byly podrobeny písně obsažené v Jindřichově přepracovaném vydání sbírky *Nápěvy písní národních v Čechách*, za kterou stál básník Karel Jaromír Erben a skladatel J. P. Michael Martinovský. Praktické části předchází část teoretická, v níž jsou formulovány základní poznatky k problematice lidové kultury, podrobněji pak k lidové písni.

Abstract

The aim of this bachelor's thesis is to provide a detailed overview about topics which occur in Czech folk songs. The basis for constructing conclusions is the analysis of songs present in Jindřich's reworked edition of a collection *Nápěvy písní národních v Čechách*, authored by a poet Karel Jaromír Erben and a composer J. P. Michael Martinovský. The practical part is preceded by a theoretical part, in which basic findings about the problematics of folk culture, more closely focusing on folk song, are formulated.

Obsah

Úvod.....	7
1 Umění.....	8
2 Lidová kultura a folklor	10
2.1 Dělení lidové kultury.....	11
2.2 Dělení folkloru	12
2.3 Lidová slovesnost.....	12
2.3.1 Dělení lidové slovesnosti	13
2.3.2 Funkce lidové slovesnosti.....	14
2.3.3 Zájem o lidovou slovesnost	14
3 Lid.....	17
3.1 Sociální poměry vesnického lidu	18
3.2 Lidový obřad	19
3.3 Názory a představy lidu	19
4 Lidová píseň.....	22
4.1 Dělení písní	25
4.1.1 Balada (světská).....	26
4.1.2 Legenda (duchovní)	26
4.1.3 Píseň historická (světské).....	26
4.1.4 Lyrika (světská a duchovní).....	26
4.1.5 Písně taneční (světské).....	27
4.1.6 Písně obřadní (světské a duchovní)	27
4.2 Kramářské písně.....	30
4.3 Sběratelé lidových písní	30
5 Teoretická část práce	33
5.1 Láska	33
5.1.1 Šťastná láska	33

5.1.2	Nešťastná láska	34
5.1.3	Odchod na vojnu	34
5.1.4	Falešná láska	36
5.1.5	Nevěra	37
5.1.6	Neopětovaná láska	39
5.1.7	Smrt.....	39
5.1.8	Lidé proti lásce.....	41
5.2	Touha po lásce a svatbě.....	43
6	Smrt.....	45
6.1	Vražda	45
6.2	Sebevražda	45
6.3	Přemýšlení o smrti.....	45
7	Vojenská služba	47
7.1	Nedobrovolná.....	47
7.2	Dobrovolná.....	47
8	Rodinné vztahy	49
9	Víra v Boha.....	51
10	Práce.....	53
11	Přírodní a zvířecí tematika	54
12	Pijáctví	56
	Závěr	57
	Seznam použité literatury	59

Úvod

Práce se zabývá problematikou témat v lidových písních. Máme za to, že nahlédnutím do těchto témat lze zároveň nahlédnout i do nitra tehdejšího člověka. Četnost výskytu témat pak může vypovídat o tom, která témata byla pro tehdejšího člověka důležitá a která nikoliv.

Cílem práce je tedy poskytnout přehled o tématech, která se v lidových písních opakují. Výzkum zároveň zahrnuje i otázku četnosti výskytu daných témat, jež jsou pro přehlednost dělena od nejčastějších až po ta méně častá.

Teoretická část poskytuje vhled do lidové kultury. Nejdříve je v této části ovšem krátce pojednáno o umění v obecné rovině. Následuje kapitola věnující se lidové kultuře a lidové slovesnosti jakožto její součásti. Pozornost je dále věnována otázce lidu a jejímu možnému pojetí. Konečně se pak teoretická část zabývá lidovou písní. Smyslem poslední kapitoly je lidovou píseň definovat a poskytnout přehled možných způsobů, jakými bylo na tento pojem v historii nahlíženo. Kapitola neopomíná ani otázku dělení lidových písní a fenomén sběratelství.

Praktická část se podrobněji zabývá konkrétními tématy ztvárňovanými v rámci lidových písní. V rámci jednotlivých témat se dále zabývá situacemi, jimiž se lidové písně opakovaně zabývají. Co se týče metodologického postupu, vycházíme z činnosti analytické, které bylo podrobno přes 350 písní ze sbírky *Nápěvy písní národních v Čechách*, jejímiž autory jsou Karel Jaromír Erben a J. P. Michael Martinovský. Právě lidové písně zachycené v rámci Erbenovy rozsáhlé sběratelské činnosti tvoří základ této sbírky, Martinovský se pak postaral o hudební složku. V práci vycházíme z nového vydání této sbírky, jež vypracoval hudební skladatel a taktéž sběratel lidových písní Jindřich.

1 Umění

V Ottově slovníku naučném je umění definováno jako „*kterýkoliv druh lidského tvoření a působení, k němuž potřebí jest zvláštní dovednosti a zručnosti. I míní se slovem tím někdy souhrn výtvorů nebo výkonů samotných, někdy soustava pravidel a předpisů v oboru tom platných, někdy zase pouze ona nezbytná dovednost a zručnost.*“¹ Naproti tomu Sociologická encyklopedie o umění pojednává jen jako o tvůrčí činnosti nebo jejím výsledku.²

Z hlediska sociologického tvůrce Encyklopedie ztotožňují umění s reflexí a zároveň s tvorbou sociálních hodnot, norem, vzorů chování a součástí životních slohů a životních stylů.³ Obdobně se ve své knize vyjadřuje Antonín Václavík, jenž o umění hovoří jako o specifické formě společenského vědomí či poznání světa.⁴

Z výše uvedeného, jak poukazuje Václavík, vyplývá tedy nutnost s uměním zkoumat zároveň i samotnou společnost. Právě společnost a její potřeby či tužby se v obrazech umělecké představy odráží. Z povahy umění je tedy jasné, že se uměním zabývá více než jedna věda. Uveďme například historii umění, archeologii či etnografii.⁵

V souvislosti s těmito poznatky nás může napadnout otázka, jak je to s vývojem umění. Umění se, jak poukazuje Václavík⁶, vyvíjí dle dějin národa či kmenu. Sociologická encyklopedie v souvislosti s proměnlivostí umění uvádí tři významy, jež umění původně mělo. Jednak umění člověku sloužilo jako nástroj komunikace s přírodou. Člověk věřící v moc slova pak přírodu oslovoval a formuloval požadavky týkající se například svolání deště či ochrany úrody. Jindy umění, resp. její výsledek, sloužilo jako dar či reprezentace. Zhmotněním této funkce byly například řemeslnické výrobky, vyznačující se mimořádnou zručností, či projevy rétorického rázu. Poslední původní funkce odkazovala k nadpřirozenu, jednalo se pak nejčastěji o sakrální předměty či mýty.⁷

1 *Ottův slovník naučný*, heslo Umění. Sv. 26, str. 170 1907. sv. 26, str. 170. Dostupné také z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:c48d8ad0-0a75-11e5-ae7e-001018b5eb5c>

2 *Umění – Sociologická encyklopedie*. [online]. Sociologický ústav AV ČR, v. v. i. [cit. 28.06.2022].

Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Um%C4%9Bn%C3%AD>

3 tamtéž

4 VÁCLAVÍK, Antonín. Výroční obyčeje a lidové umění. 2., upr. vyd. Luhačovice: Irena Voštová ve spolupráci s nakl. Atelier IM, 2010. ISBN 978-80-85948-74-5., str. 11

5 Tamtéž, str. 11

6 Tamtéž, str. 12

7 *Umění – Sociologická encyklopedie*. [online].

Co se týče vzniku umění, k němu Václavík uvádí následující: „*Umění nerostlo z fantasmie, ale umělecké představy a obrazy jsou odrazem přírody a společnosti.*“⁸ Vliv na vznik umění, jak dále uvádí, měly z vnějších podmínek podmínky historické, ekonomické a společenské. Naopak z hlediska vnitřního velmi záleželo na tvůrčí osobnosti, jejích názorech a pohledech na svět. Ty se totiž v díle odrážely.⁹

^{8 8} VÁCLAVÍK, Antonín. *Výroční obyčej a lidové umění*. 2., upr. vyd. Luhačovice: Irena Voštová ve spolupráci s nakl. Atelier IM, 2010. ISBN 978-80-85948-74-5., str. 11

⁹ tamtéž

2 Lidová kultura a folklor

Než se začneme zabývat lidovou kulturou, věnujme pozornost nejprve samotnému pojmu „lidový“. Jak ve svém periodiku uvádí Ústav pro jazyk český, pojem byl u nás zaveden významným etnografem Františkem Bartošem, který vyšel z polského pojmu „ludowy“. Adjektivum pak označovalo, a stále mimo jiné označuje, skutečnost, že vše pojící se s tímto slovem má svůj původ v lidu.¹⁰ Jenže i pojem lid, jak je uvedeno v Národopisné encyklopedii¹¹, v průběhu času nabýval více významů. O lidu a o jeho možných definicích bude podrobněji pojednáno v kapitole číslo 3. Zatím uveďme alespoň definici ze Sociologické encyklopedie:

„V evropské etnografii označuje termín lid původně vrstvy venkovského obyvatelstva, později též obyvatelstva městského, které se vyvíjely relativně nezávisle na institucích oficiální kultury (na vyšším vzdělání, vědě, umění, teologii atd.) a uchovaly si tudíž rysy národního svérázu, projevujícího se v odívání, způsobu bydlení, stravě apod. Takto vymezený lid se netýká jen nejchudších vrstev obyvatelstva. Za typicky lidové byly mnohdy pokládány kulturní projevy bohatších vrstev (např. bohaté kroje sedláků i jejich životní styl).“¹²

Po objasnění pojmu lidový přistupme stejně i k pojmu kultura. Jak uvádí Sociologická encyklopedie, jedná se o velmi široký pojem, v němž je zahrnut lidský způsob organizace, realizace a rozvoje činnosti.¹³

Vycházejíce z významu slova lidový již víme, že tvůrcem lidové kultury je lid. Lid však není jen jejím tvůrcem, nýbrž, jak uvádí Leščák a Sirovátka¹⁴, i jejím udržovatelem. Jako definici lidové kultury můžeme citovat definici, již ve své knize formulují: „Je to kultura vytvořená převážně vykořisťovanými třídami a sociálními skupinami, které si v důsledku svého ekonomického a sociálního postavení vytvořily

10 *Lidový – Naše řeč* – [online]. Ústav pro jazyk český, AV ČR, v. v. i. [cit. 28.06.2022]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3981>

11 *Národopisná encyklopedie* – Etnologický ústav AV ČR. [online]. Středisko společných činností AV ČR, v. v. i. [cit. 28.06.2022], str. 485. Dostupné z: <http://www.eu.avcr.cz/cs/vyzkum/strategie21/narodopisna-encyklopedie/>

12 *Lid – Sociologická encyklopedie*. [online]. Sociologický ústav AV ČR, v. v. i. [cit. 28.06.2022]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Lid>

13 *tamtéž*

14 LEŠČÁK, Milan a Oldřich SIROVÁTKA. *Folklór a folkloristika: (o ľudovej slovesnosti)*. Bratislava: Smena, 1982., str.11

vlastní typ kulturní tvorby. Právě tento typ kultury obsahoval a obsahuje základní znaky etnické osobitosti kultury jednotlivých národů.“¹⁵

Jak bylo řečeno již v předchozí kapitole, umění se vyvíjí v čase. Co se týče konkrétně umění lidového, mluví Sirovátka o podstatně pomalejší proměně, než jakou pozorujeme u literatury.¹⁶

Stejně jako kultura je i lidová kultura pojmem širokým. Náleží do ní tzv. folklor, který bychom mohli shrnout slovy Sociologické encyklopedie: „*Folklor je souborem činností vznikajících neprofesionálně, bez specializovaného školení odborných institucí a přijímaných v rámci každodennosti svých nositelů.*“¹⁷ Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska folklor definuje jako „*osobité, formálně a obsahově vyhraněné projevy hudební, slovesné, taneční a dramatické kultury, závislé na tradování a těsném spojení se způsobem života, zvyklostmi a myšlením venkovského zemědělského obyvatelstva i městského lidu.*“¹⁸

V rámci vymezení pojmu folklor uvedme ještě jeho základní znaky, jež shrnuje Sociologická encyklopedie¹⁹. Jsou jimi: autorská, interpretační a vnímatelská kolektivnost; improvizovanost projevu a jeho variabilita; závislost na prostředí vzniku, historické zkušenosti a kontinuitě společně sdílené kultury; přítomnost mimoestetických motivů i funkcí; synkretičnost a estetická intencionálnost.

Co se týče vědeckého zájmu o zmiňované jevy, lidovou kulturou se zabývá především etnografie a folklorem folkloristika.

2.1 Dělení lidové kultury

Národní ústav lidové kultury na svých stránkách uvádí dělení, dle něhož jsou jednotlivé jevy lidové kultury děleny do tří kategorií. Konkrétně se jedná o kategorii jevů

15 LEŠČÁK, Milan a Oldřich SIROVÁTKA. Folklor a folkloristika: (o ľudovej slovesnosti). Bratislava: Smena, 1982., str.11 – vlastní překlad

16 Česká literatura: časopis pro literární vědu. Praha: ČSAV, 1985, 33(1), str. 49. ISSN 0009-0468.

Dostupné také z: <https://kramerius.lib.cas.cz/uuid/uuid:11f09c23-4117-11e1-8339-001143e3f55c>

17 Folklor – Sociologická encyklopedie. [online]. Sociologický ústav AV ČR, v. v. i. [cit. 28.06.2022].

Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Folklor>

18 Národopisná encyklopedie – Etnologický ústav AV ČR. [online]. Středisko společných činností AV ČR, v. v. i. [cit. 28.06.2022], str.219. Dostupné z:

<http://www.eu.avcr.cz/cs/vyzkum/strategie21/narodopisna-encyklopedie/>

19 Folklor – Sociologická encyklopedie. [online]

materiálních, duchovních a sociálních. Jak je ale vzápětí uvedeno, častěji se lidová kultura dělí na kulturu materiální neboli hmotnou a na kulturu nemateriální, tedy nehmotnou.²⁰

Ke kultuře nehmotné uvádí Blahůšek a Vašulková následující: „*Nemateriální kultura je souhrnem složek, které uspokojují duchovní (nemateriální) potřeby člověka: vedle folkloru sem řadíme zvyky, obřady, oblast tzv. lidové religiozity, kam spadají vědomosti a představy o člověku, přírodě a vesmíru, o nadpřirozených silách, magie, věštby, pranostiky; léčení a hygienu.*“²¹ Naopak kulturu hmotnou dle jejich slov tvoří: „*soubor hmotných artefaktů, technologických postupů a mezigenerační transmissí předávaných znalostí a zkušeností, pomocí kterých člověk zajišťoval své základní životní potřeby, tj. obživu a ochranu před nepříznivým přírodním prostředím.*“²²

2.2 Dělení folkloru

Stejně jako můžeme dělit lidovou kulturu, můžeme dělit i její součást, tedy folklor. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska uvádí dělení vzniklé na přelomu 20. a 21. století. Jedná se o dělení do čtyř skupin, v rámci kterého rozeznáváme folklor slovesný, hudební, taneční a dramatický. Do první skupiny náleží textová složka lidové písně, pohádky, pověsti, legendy, povídky, vyprávění ze života, humorky, anekdoty, přísloví, pořekadla, pranostiky a některé drobné slovesné projevy. Skupinu druhou tvoří hudební složka lidové písně, nástroje lidové hudby a lidová hudba. Do třetí skupiny řadíme všechny základní druhy lidového tance, například skoky, kola či figurální tance. Poslední skupinu představují obřadní hry, obchůzky, sousedské hry, selské hry, lidové zpěvohry a loutkové divadlo.²³

2.3 Lidová slovesnost

Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska lidovou slovesnost definuje jako „*součást lidové duchovní kultury zahrnující projevy, které vznikají spontánně*

20 *Pojem a členění – Lidová kultura. Úvod – Lidová kultura* [online]. Dostupné z: <https://www.lidovakultura.cz/lidova-kultura/lidova-kultura-v-cr/pojem-a-cleneni/>

21 BLAHŮŠEK, Jan a Markéta VAŠULKOVÁ. *Metodika identifikace a dokumentace tradiční lidové kultury v České republice v kontextu koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu na léta 2011-2015*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2011. ISBN 978-80-87261-69-9., str. 12. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:315070c0-1e7e-11eb-979b-005056827e52>

22 Tamtéž, str. 73

23 *Národopisná encyklopedie – Etnologický ústav AV ČR.* [online]. Středisko společných činností AV ČR, v. v. i. [cit. 28.06.2022], str. 219. Dostupné z: <http://www.eu.avcr.cz/cs/vyzkum/strategie21/narodopisna-encyklopedie/>

(většinou anonymně, bez písemné fixace) mezi venkovskými a částečně i městskými vrstvami a které jsou tradovány ústním podáním“.²⁴

Jak se dále v Encyklopedii dočteme, je to právě interpret, jenž lidovou slovesnost dále udržuje. A nejen to. Zpěváci či vypravěči mohou svou interpretací v díle lecco pozměnit. Tak dochází ke vzniku různých variant typických pro konkrétní území národa, mluvíme o tzv. variabilnosti lidové slovesnosti.²⁵ K takovému obměňování, Jak Horák uvádí, docházelo v duchu světového názoru či umělecké záliby lidu.²⁶

S interpretem velmi souvisí otázka autora, který je, jak již bylo zmíněno, většinou anonymní. V Národopisné encyklopedii se blíže mluví o upozadování otázky původu či otázky autorství, k tomuto jevu dochází v rámci respektování povahy lidového umění. Zkoumat zmiňované otázky by totiž znamenalo popírat samotnou podstatu umění lidového.²⁷

V souvislosti s danou problematikou můžeme ještě uvést shrnutí týkající se Horákovy pojetí otázky autorství lidové písně. Pátrání po autorovi jako po jedné osobě považuje za zbytečné. Nepopírá však, že by píseň nenapsal jedinec, mluví však o něm jako o nahodilém orgánu celku²⁸. Koneckonců, jak sám Horák zmiňuje: „*Obec přijala jen tu píseň, která se srovnávala s jejím celkovým názorem světovým a mravním a také s jejím vkusem a obyčejem.*“²⁹

2.3.1 Dělení lidové slovesnosti

Způsobu jak dělit lidovou slovesnost je opět více. Okrajově můžeme zmínit dělení, jež zmiňuje Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. Tyto způsoby dělení jsou typické zejména pro jiné národy, než je ten český. Uveďme například dělení typické pro německou folkloristiku, jehož autorem je Hermann Bausinger. Základem tohoto dělení je hledisko formální, podle něhož se lidová slovesnost dělí na tři skupiny, a to na: jazykové formule a jazykovou hru, vyprávěcí formy a na formy scénické a hudební. Zajímavým dělením je i dělení Hedy Jasonové, která lidovou slovesnost, její

24 Tamtéž, str. 488

25 Tamtéž, str. 489

26 HORÁK, Jiří. *Naše lidová píseň*. Praha: J.R. Vilímek, 1946. Za vzděláním (knižnice), str. 45

27 *Národopisná encyklopedie – Etnologický ústav AV ČR*. [online]. Středisko společných činností AV ČR, v. v. i. [cit. 28.06.2022], str. 489. Dostupné z:

<http://www.eu.avcr.cz/cs/vyzkum/strategie21/narodopisna-encyklopedie/>

28 HORÁK, Jiří. *Naše lidová píseň*. Praha: J.R. Vilímek, 1946. Za vzděláním (knižnice), str. 43

29 Tamtéž, str. 44-45

terminologií „ethnopoetry“, dělí na žánry realistické, fabulové, symbolické, kvazi žánry a na žánry přechodové.³⁰

Dále je v Encyklopedii pojednáno o dělení typickém pro folkloristiku českou. Jedná se o dělení dle žánrů, a to do pěti následujících skupin: lidová próza, malé folklorní formy, textová složka lidové písně, lidové divadelní hry, dětský folklor. Do lidové prózy řadíme například pohádky, legendy, pověsti, pověrečné povídky, humorky či povídky ze života. Druhá skupina, tedy skupina malých folklorních forem, je tvořena formami nevykazujícími takovou míru epičnosti, aby mohly být zařazeny do skupiny první. Velmi často tyto formy také vykazují veršovou strukturu. Náleží sem tedy přísloví, pranostiky, pořekadla, hádanky, zařikání a zaklínání. Skupinu čtvrtou tvoří divadelní hry různého druhu, například hry obřadní, obchůzkové, selské či loutkové. Dětský folklor pak sestává z říkadel, rozpočítadel, dětských her a obřadů.³¹

2.3.2 Funkce lidové slovesnosti

Funkcí má lidová slovesnost několik. Primární funkcí, jak uvádí Leščák a Sirovátka, bývá často funkce jiná než funkce estetická.³² Tímto se také lidová slovesnost odlišuje od literatury, v níž hraje hlavní roli zejména estetická funkce. Leščák a Sirovátka ve své knize jako hlavní funkce lidové slovesnosti uvádí funkci informativní, obřadovou, poznávací a praktickou. V souvislosti s výše uvedeným upozorňují autoři na rozdílné přístupy, jichž je při klasifikaci lidové slovesnosti třeba: „*Nemůžeme proto mechanicky přenášet na folklór kritéria literárních žánrů. Literární genologie je pro folklorní klasifikaci jen částečnou pomocí a někdy může i odvádět od správného pojetí.*“

33

2.3.3 Zájem o lidovou slovesnost

V knize Leščáka a Sirovátky je v souvislosti se zájmem o lidovou slovesnost uveden nejprve zájem o lidovou kulturu a lid samotný. Tento fenomén se poprvé objevil v druhé polovině 18. století.³⁴ Jak upozorňuje Horák, systematicky však začala být lidová slovesnost zkoumána až ve století 19. Prvotní zkoumání pod vlivem romantismu rostla

30 *Národopisná encyklopedie* – Etnologický ústav AV ČR. [online]. Středisko společných činností AV ČR, v. v. i. [cit. 28.06.2022], str. 488. Dostupné z:

<http://www.eu.avcr.cz/cs/vyzkum/strategie21/narodopisna-encyklopedie/>

31 tamtéž

32 LEŠČÁK, Milan a Oldřich SIROVÁTKA. *Folklór a folkloristika: (o ľudovej slovesnosti)*. Bratislava: Smena, 1982., str.135

33 tamtéž

34 tamtéž, str. 53

z tzv. mytologické teorie, jež v lidové slovesnosti viděla prvky starého pohanského bájesloví. Nejvýraznějšími představiteli této teorie byli bratři Grimmové.³⁵

Další teorií, již Horák v rámci vývoje zájmu o lidovou slovesnost uvádí, je teorie migrační. Teorie považuje za klíčovou oblast Indie, rozšíření lidových pohádek pak označuje jako výsledek stěhování.³⁶ Teorie migrační se rozvinula v polovině 19. století.³⁷ Do opozice pak Horák ve svém výkladu staví teorii antropologickou, která naopak zastává názor, že píseň může vznikat i nezávisle na území. Poslední desetiletí 19. století pak patřila teorii geografické³⁸, jež, Horákovými slovy, „*právem zdůrazňuje, že nejbližší jsou si podání národů, kteří po staletí žijí v úzkých vztazích a v živé výměně duchovních statků.*“³⁹

Jak uvádí Horák, za předpokladu samostatného fungování jsou všechny tyto teorie svým způsobem chybné. Lidová slovesnost je jev mnohoznačný, který nelze vykládat jen jedním konkrétním způsobem, byť se v něm, jako v těchto případech, nachází zrnko pravdy.⁴⁰

Co se týče zájmu posledních dvou století, dochází k dramatickému zlomu. Zatímco jako vývojovou fázi označuje Sirovátka období ohraničené polovinou 19. století a koncem první světové války⁴¹, v souvislosti s druhou světovou válkou mluví o období označovaném jako období zániku lidové slovesnosti. Sirovátka však toto označení považuje za nesprávné. Není tomu tak, že by lidová slovesnost úplně zanikla, pouze se zmenšila oblast jejího působení. Částečně ji pak začalo nahrazovat tzv. umění vysoké a masová zábava urbanizované společnosti. Vlivem těchto událostí se rázem změnila role folklóru, stejně tak i stav folklóru v různých oblastech⁴²: „*Více se udržel třeba na Slovácku, na Valašsku nebo na Chodsku a vůbec na venkově, naproti tomu méně nebo málo v nově osídlených územích a ve městech.*“⁴³

35 HORÁK, Jiří. *Naše lidová píseň*. Praha: J.R. Vilímek, 1946. Za vzděláním (knižnice), str. 10

36 tamtéž

37 LEŠČÁK, Milan a Oldřich SIROVÁTKA. *Folklór a folkloristika: (o ľudovej slovesnosti)*. Bratislava: Smena, 1982., str.60

38 HORÁK, Jiří. *Naše lidová píseň*. Praha: J.R. Vilímek, 1946. Za vzděláním (knižnice), str. 10–11

39 tamtéž

40 tamtéž, str. 11

41 *Česká literatura: časopis pro literární vědu*. Praha: ČSAV, 1985, 33(1), str. 49–50. ISSN 0009-0468.

Dostupné také z: <https://kramerius.lib.cas.cz/uuid/uuid:11f09c23-4117-11e1-8339-001143e3f55c>

42 tamtéž, str. 51

43 tamtéž, str. 51

Na druhou stranu, jak je uvedeno v Národopisné encyklopedii Čech, Moravy a Slezska, se ve 21. století stala lidová slovesnost součástí masového šíření kultury. Docházelo, a stále dochází, k její technické reprodukci, a to prostřednictvím televizního a rozhlasového vysílání či prostřednictvím všech možných druhů nosičů. Vlivem tohoto masového šíření však mnohdy lidová slovesnost ztrácí svůj časový i místní faktor.⁴⁴

⁴⁴ *Národopisná encyklopedie* – Etnologický ústav AV ČR. [online]. Středisko společných činností AV ČR, v. v. i. [cit. 28.06.2022], str. 490. Dostupné z: <http://www.eu.avcr.cz/cs/vyzkum/strategie21/narodopisna-encyklopedie/>

3 Lid

Zájem o lid, jak udává kniha Leščáka a Sirovátky⁴⁵, se v oblasti Evropy začíná rozvíjet v polovině 18. století. Co se týče definice lidu, v předchozí kapitole jsme již jednu poměrně rozsáhlou uvedli. Uvedme ještě například definici, kterou v Českém lidu zmiňuje Václav Hubinger: „*Za lid se považuje rozhodující masa obyvatel všech státu ve všech obdobích existence třídní společnosti, i po jejím předpokládaném zániku.*“⁴⁶

Byť jsme si lid nějakým způsobem definovali, musíme souhlasit, že vymezit tento pojem není zcela jednoduché. Hubinger ve svém článku poukazuje na fakt, že není jediné definice, která by tento pojem objasnila zcela ve všech směrech. Vždy je při formulování konkrétní definice některá ze složek upozadována na úkor složky jiné. Děje se tak v závislosti na konkrétním oboru, jenž definici formuluje a na lid nahlíží z konkrétního hlediska. Mimo zmíněný vědní obor zde hraje svou roli samozřejmě i čas, v němž se pojem proměňuje, a zároveň i ideologie. Jak totiž Hubinger upozorňuje, samotný pojem lid má i svou stránku ideologickou.⁴⁷

Co se tedy týče vývoje, z Národopisné encyklopedie Čech, Moravy a Slezska víme, že pojem nejprve v 15. a 16. století označoval poddané. Proměňovat se začal se stoletím 18., přičemž se dále neustále vyvíjel. Velmi vlivným byl v tomto vývoji romantismus a nastupující nacionalismus, v rámci nichž byl lid jediným pojítkem s původní českou kulturou. Z lidu bylo tedy vyloučeno měšťanstvo a aristokracie. Naproti tomu ve století 20. se pojem lid rozšířil i o vrstvu měšťanskou, zdůrazňován byl pak zejména pracující lid.⁴⁸

Termínu lid se ve své práci věnoval také Václav Hubinger, který bral v potaz postavení lidu ve společnosti. Víme například, že zpočátku bylo na lid nahlíženo jako na neprivilegovanou třídu s nižší ekonomickou, kulturní a vzdělanostní úrovní. Mimochodem právě o stupni vzdělanosti bylo v rámci lidu velmi povrchně souzeno a lid pak v porovnání s ostatními vrstvami působil velmi zaostale. Zhruba na přelomu 19. a 20.

45 LEŠČÁK, Milan a Oldřich SIROVÁTKA. *Folklór a folkloristika: (o ľudovej slovesnosti)*. Bratislava: Smena, 1982., str.53

46 *Český lid*. 1990, LXXVII (1), str. 40. Dostupné také z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/knav/uuid/uuid:d5412465-4611-11e1-1418-001143e3f55c>

47 tamtéž), str. 41. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/knav/uuid/uuid:d5412465-4611-11e1-1418-001143e3f55c>

48 *Národopisná encyklopedie – Etnologický ústav AV ČR*. [online]. Středisko společných činností AV ČR, v. v. i. [cit. 28.06.2022], str. 477. Dostupné z:

<http://www.eu.avcr.cz/cs/vyzkum/strategie21/narodopisna-encyklopedie/>

století pak Česká etnografie vychází z definice, jež za lid označuje pracující neprivilegované vrstvy obyvatelstva. I tady je však nutno zmínit, že se pojem postupně dále rozšiřoval a čítal větší část obyvatelstva.⁴⁹

3.1 Sociální poměry vesnického lidu

Sociální poměry na vesnici by se daly shrnout slovy Jiřího Horáka: „*Vesnice tvořila a namnoze podnes tvoří celek, pospolitost, pevně skloubenou důležitými svazky duchovními, sourodou prací i společnými zájmy*“.⁵⁰ Jak uvádí Horák, ves se za konkrétního jedince dokázala postavit: „*Bylo-li třeba, celá ves stála za svým příslušníkem podle zásady „jeden za všechny a všichni za jednoho.*“⁵¹ Každý člověk nesl si však s sebou také své úkoly, měl nějakou roli ve společnosti a musel se řídit vesnickými pravidly. Příkladem Horák poukazuje na postavení dívek, jež se mohly na muzice ukazovat pouze v doprovodu svého milého.⁵²

Zmiňovaná sjednocenost vesnického lidu však není stoprocentní. Jak Horák uvádí, vesnice byla rozdělena na čtyři základní vrstvy, mezi nimiž docházelo ke přím a neshodám. Tyto vrstvy byly vyděleny z hlediska majetkového vlastnictví. Nejhůře na tom byli podruzi, kterým nepatřila ani chalupa ani pole. Chatu, ovšem bez pole, vlastnili tzv. baráčníci neboli domkáři. Třetí vrstvě – chalupářům – patřila chalupa i s pozemkem, pozemek však nebyl větší než 20 korců, což jsou necelé tři tisíce metrů čtverečných. Nejlépe na tom byli sedláci neboli gruntovníci, kteří vlastnili statek a náležitě rozsáhlý pozemek.⁵³

Ani zmíněné odcizení způsobené majetkovými poměry však nemuselo být stoprocentní: „*Odpor proti robotě, proti panským zřízencům hospodářským i lesním, sdružoval vesnici k společnému odporu, který se ovšem nejčastěji projevoval vtípem a břitkou satirou.*“⁵⁴

49 *Český lid*. 1990, LXXVII (1), str. 43. Dostupné také z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/knav/uuid/uuid:d5412465-4611-11e1-1418-001143e3f55c>

50 HORÁK, Jiří. *Naše lidová píseň*. Praha: J.R. Vilímek, 1946. Za vzděláním (knižnice), str. 100

51 tamtéž, str. 101

52 tamtéž, str. 100

53 tamtéž, str. 102

54 tamtéž, str. 106

3.2 Lidový obřad

Obřad měl pro lid poměrně veliký význam. Závažnost této činnosti v prostředí lidu vysvětluje Václavík následujícími slovy ⁵⁵: „*Lid svou existenci nezabezpečoval pouze prací, jeho prostředky a zkušenosti k tomu zdaleka nestačily, ale pečoval o zabezpečení životních podmínek i nereálnými prostředky...*“ Takovým, často užívaným, nereálným prostředkem je právě obřad. ⁵⁶

Co se týče vymezení samotného pojmu, uveďme např. definici ze Sociologické encyklopedie, jež obřadem rozumí „*soubor činností, které probíhají v předem stanovené posloupnosti za účelem orientovat magické nebo božské síly požadovaným směrem nebo k dosažení určitého cíle.*“ ⁵⁷

3.3 Názory a představy lidu

Co se týče základní povahy názoru našeho lidu, uvádí Horák následující: „*Podrobný rozbor písní a ostatních druhů ústní slovesnosti zachovaných v našem podání ukazuje, že světový názor českého lidu selského měl hluboký základ v křesťanství, které povznášelo vesničana a posilovalo jeho vzácně kladný vztah k světu i k životu v každé době.*“ ⁵⁸

Dále však upozorňuje, že ačkoliv duševní kultura lidu rostla z křesťanství, je v ní možno nalézt i prvky pohanské. Jedná se zejména o víru v kouzelnou sílu říkadel, jež měla souviset s prací na poli či s různými zvyky. ⁵⁹ Stále však těmto pohanským představám dominuje křesťanský mravní řád a s ním i boží spravedlnost. ⁶⁰ Toto tvrzení pak Horák následně dokládá příkladem z ústní lidové slovesnosti: „*Proto také vodník, hejkal ano i d'ábel, často hrají v našich podáních komickou úlohu a podlehnou odvážným lidem, kterým dodávají síly víra a vědění.*“ ⁶¹

Právě výše jmenované postavy, jež byly považovány za nečisté, měly dle Horákových slov základ již v pravěkém myšlení. Tehdejší člověk, jednající v duchu

55 VÁCLAVÍK, Antonín. *Výroční obyčeje a lidové umění*. 2., upr. vyd. Luhačovice: Irena Voštová ve spolupráci s nakl. Atelier IM, 2010. ISBN 978-80-85948-74-5., str. 41

56 tamtéž

57 *Obřad – Sociologická encyklopedie*. [online]. Sociologický ústav AV ČR, v. v. i. [cit. 28.06.2022]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Ob%C5%99ad>

58 HORÁK, Jiří. *Naše lidová píseň*. Praha: J.R. Vilímek, 1946. Za vzděláním (knižnice), str. 82

59 tamtéž, str. 82

60 tamtéž, str. 83

61 tamtéž, str. 83

animismu, viděl vše jako živé. Jednotlivé jevy se pro něho pak odlišovaly zejména tím, zda byly dobré či zlé.⁶²

Mimo animismus poukazuje Horák dále na tzv. manismus, jenž také tvořil základ pravěkého myšlení. Manismus stručně definuje jako víru v to, že „*duše zemřelých předků a jiných příslušníků rodu obklopují potomstvo a mohou mu pomáhati.*“⁶³ Většina bájných bytostí dle něj vycházela právě buďto z animismu (vodník, hejkal) či z manismu (světélka, duše zemřelých nekřtěňátek).⁶⁴

Zajímavou skutečností, na níž Horák dále poukazuje, je fakt, že po těchto bájných bytostech není v baladické písni téměř ani stopy. Naopak co se týče povídek a pověstí s těmito postavami, z hlediska materiálu jistě nepocítujeme žádnou nouzi.⁶⁵ Čím si ale vysvětlit tento pozoruhodný nepoměr? K tomu uvádí Horák hned několik možných scénářů. Zaprvé je možné, že jsme takové písně opravdu měli, jen se nedochovaly.⁶⁶ Zadruhé panoval strach, že by skladatel, jenž by zlé bytosti do písně zahrnul, pocítil jejich pomstu. Skládání takových písní tedy bylo nežádoucí, ba dokonce mohlo být pokládáno za hřích. Nelze popřít ani možnou roli církve, jejímž cílem bylo potírání pohanských zvyků.⁶⁷

Závěrem k problematice bájných bytostí v písních citujme Horákovo shrnutí: „*Vyplývá, že v písních zachovaných v našich sbírkách převládl vliv křesťanské mravouky a legendy, který obměnil nebo potlačil prvky pohanské, pokud vůbec byly v naší písni.*“⁶⁸

Z výše uvedeného je tady patrné, že si lid s určitými slovy jen tak nezahrával. Jak uvádí Horák, je to zejména proto, že měl stále na paměti krutou moc kletby. Dále tento jev přibližuje slovy: „*Slova prokletí se v písni splní s neúprosnou důsledností a vina padá na hlavu toho, kdo nerozvážným slovem rozpoutá tajemné síly světa.*“⁶⁹ Víra v kouzla, jak dále uvádí, se projevovala také ve veliké míře v okruhu milostném.

62 HORÁK, Jiří. *Naše lidová píseň*. Praha: J.R. Vilímek, 1946. Za vzděláním (knižnice), str. 83

63 tamtéž, str. 83

64 tamtéž, str. 83

65 tamtéž, str. 85

66 tamtéž, str. 84

67 tamtéž, str. 85

68 tamtéž, str. 91

69 tamtéž, str. 92

Uvažující o těchto prvcích stále však mějme na paměti základ jejich myšlení:
*„V oblasti zásad mravních zůstává však naše podání na vysoké úrovni křesťanské. Píseň to projevuje velice jasně přesvědčením, že každou vinu je třeba odpykati.“*⁷⁰

⁷⁰ HORÁK, Jiří. *Naše lidová píseň*. Praha: J.R. Vilímek, 1946. Za vzděláním (knižnice), str. 93

4 Lidová píseň

Poprvé bylo samotného pojmu užito v práci Johanna Gottfrieda Herdera s názvem *Über Ossian und die Lieder alter Völker*.⁷¹ Herder samozřejmě neužíval našeho pojmu lidová píseň, nýbrž německého termínu *Volkslied*, jak nás informuje Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. Pojem lidová píseň je tedy ekvivalentem německého *Volkslied*.⁷² Jak bychom ale lidovou píseň mohli definovat?

Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska lidovou píseň definuje jako „*hudebně-slovesný, formálně uzavřený útvar, jehož hlavním nositelem a zpravidla i tvůrcem byl venkovský zemědělský lid*“⁷³. V rámci této definice jsou v Encyklopedii dány také znaky lidové písně. Jsou jimi: variabilita, kolektivnost, synkretičnost, normativnost, typizace, časová stabilita a vazba na různé situace a důležité okamžiky, jako je například pracovní proces, svátky či s nimi související obyčeje. V rámci otázky autorství jsou lidové písně většinou povahy anonymní.⁷⁴ Ostatně této otázce jsme se již věnovali v kapitole o lidové kultuře.

Definice pojmu lidová píseň však existuje a zejména v minulosti existovalo hned několik. Valový ve svých skriptech uvádí různé způsoby nazírání na samotný pojem lidový, v nichž se právě jednotlivé definice rozcházejí:

Na otázku, jak konkrétně bylo pojmu poprvé užito, odpovídá Valový takto: „*Herder viděl v lidové písni poetický produkt ‚přírodního‘ nebo spíše na ‚přírodním‘ stupni žijícího lidu. Při tom ovšem jako ‚přírodní‘ lid (Naturvolk) byla chápána kulturně nižší, civilizací málo dotčená vrstva národa.*“ Právě otázka, co vše je možné označit za herderovsky „přirozené“ umění, nemálo zaměstnala badatele, jelikož neexistovala jasná hranice mezi lidovým a původním.⁷⁵

71 VALOVÝ, Evžen. *Úvod Do Studia Lidové Písne*: Pro Posluchače Pedagogické Fakulty. Vyd. 1. Brno: UJEP Brno, 1969. str. 3

72 *Národopisná encyklopedie* – Etnologický ústav AV ČR. [online]. Středisko společných činností AV ČR, v. v. i. [cit. 28.06.2022], str. 485. Dostupné z:

<http://www.eu.avcr.cz/cs/vyzkum/strategie21/narodopisna-encyklopedie/>

73 tamtéž, str. 485

74 tamtéž, str. 485

75 VALOVÝ, Evžen. *Úvod Do Studia Lidové Písne*: Pro Posluchače Pedagogické Fakulty. Vyd. 1. Brno: UJEP Brno, 1969. str. 3

Avšak ani Herderovo pojetí nezůstalo jednotné. Jak uvádí Valový, postupem času lidovou píseň Herder chápal jako píseň, jež bylo možno zazpívat, jež měla jednoduchou formu a která navíc po obsahové stránce odpovídala jeho pojetí lidové psychiky.⁷⁶

S tím souvisí, v začátku sběratelského zájmu se uplatňující, estetické kritérium: *“Za lidovou poezii a píseň bylo pokládáno to, co odpovídalo apriorně vykonstruovaným estetickým požadavkům, kladeným na představu ‚lidového‘.“*⁷⁷ U nás toto hledisko uplatňovali zejména básníci, již na lidovou píseň pohlíželi jako na specifický poetický druh, který by jakožto nedotčený prvek mohl dále inspirovat i tvorbu umělou. Ze zmiňovaných básníků můžeme jmenovat například Václava Hanku, Jana Kollára, Františka Ladislava Čelakovského či Pavla Josefa Šafaříka. Bohužel z jejich strany docházelo i k úpravám písní, a to tak, aby naplňovaly jejich konkrétní pojetí lidového umění. Tak se některé vyloženě lidové a původní prvky z písně vytratily.⁷⁸

Jako krok vpřed označil Valový kritérium produkční. Uplatňováním tohoto kritéria přestaly být lidové písně vzorem básnickému umění, a naopak začaly být jakýmsi důkazem o tvorbě lidu jako o tvorbě určitého národa.⁷⁹ Toto hledisko uplatňoval například Karel Jaromír Erben, jenž zároveň požadoval, aby píseň neměla konkrétního autora, aby náležela jen a pouze národu.⁸⁰

Kritérium recepční zastával, a navíc také rozvíjel, Václav Bolemír Nebeský, jenž, jak říká Valový, „považoval za lidovou píseň nejen tu, která v lidu vznikla, ale také píseň umělou, která se v lidu rozšířila a vžila. Zahrnul tedy do rozsahu svého zkoumání i píseň zlidovělou a vstoupil tak do výsledného stadia ustalování obsahu a rozsahu pojmu lidová píseň.“⁸¹

Vzhledem k výše uvedenému ve svých skriptech přijímá definici Roberta Smetany a Bedřicha Václavka, jenž mimo jiné říká, že lidová píseň je taková píseň, která *„žije v lidovém prostředí jako podstatná součást jeho kultury a která koluje v něm ústním podáním jako osiřelý kulturní majetek. Její obsahové a formální znaky slovesné i hudební*

76 VALOVÝ, Evžen. *Úvod Do Studia Lidové Písne*: Pro Posluchače Pedagogické Fakulty. Vyd. 1. Brno: UJEP Brno, 1969. str. 4

77 tamtéž, str. 4

78 tamtéž, str. 4

79 tamtéž, str. 4

80 tamtéž, str. 5

81 tamtéž, str. 5

byly v tomto prostředí vytvořeny, odpovídají citovému a představovému životu nejširších vrstev lidových a vyhovují jejich potřebě uměleckého projevu.“⁸²

Jiný pohled nám nabízí například Horák, jenž ve své knize cituje definici Otakara Hostinského. Hostinský za lidovou píseň považuje jen to, co se v životě lidu uchovalo a následně zdědilo nejméně na tři pokolení. Až to je prý podle něj důkazem toho, že se píseň dokonale shoduje s povahou lidu.⁸³

⁸² tamtéž, str. 6

⁸³ HORÁK, Jiří. *Naše lidová píseň*. Praha: J.R. Vilímek, 1946. Za vzděláním (knižnice), str. 45

4.1 Dělení písní

Klasifikace písní nepatří zrovna k nejjednodušším úkolům. Ostatně i na to ve své knize upozorňuje Valový. Poukazuje při tom na skutečnost, že se jednotlivé složky z hlediska určitého typu mohou rozcházet, a píseň tak nemusí být jednoznačně zařaditelná.⁸⁴Níže shrnujeme dělení, jež uvádí Valový, a dále uvádíme také dělení Horákovo.

Písně lze třídit z hlediska jednotlivých složek, totiž podle složky slovesné a podle složky hudební, již vzhledem k povaze práce opomeneme.

Jak je uvedeno ve skriptech Valového, v rámci slovesné složky lze lidové písně rozdělit z hlediska jednotlivých tematických okruhů na písně milostné, vojenské, zbojnické či například na písně pijácké. Konkrétní píseň lze také označit za píseň lyrickou, epickou či lyricko-epickou podle její míry dějovosti.⁸⁵

Další dělení, jež Valový uvádí, je dělení z hlediska funkce na písně obřadní, taneční, pracovní či písně ke hrám. Možné je také dělení podle věkových skupin interpretů na písně dětské, písně mládeže či například na písně starců. Další možností je píseň třídit z hlediska prostředí, ve kterém vznikla, a to na písně selské, řemeslnické, vojenské či jiné. Konečně můžeme píseň z hlediska etnografického přiřadit konkrétní regionální oblasti, rozlišujeme tak například písně chodské, podkrkonošské, blatácké, horácké, hanácké, lašské, valašské či slovácké.⁸⁶

Naproti tomu Horák ve své knize uvádí dělení typické pro souborné sbírky, v nichž jsou písně roztříděny do tří základních kategorií, a sice na písně světské, duchovní a písně jarmarečné neboli kramářské. V rámci písní světských se dále rozlišují písně výpravné neboli balady, písně historické, písně lyrické, písně taneční a písně obřadní. Podobně jsou rozděleny i písně duchovní, jež jsou tvořeny písněmi výpravnými neboli legendami, písněmi lyrickými a písněmi obřadnými.⁸⁷

84 VALOVÝ, Evžen. *Úvod Do Studia Lidové Písně*: Pro Posluchače Pedagogické Fakulty. Vyd. 1. Brno: UJEP Brno, 1969. str. 47

85 tamtéž, str. 48

86 tamtéž, str. 48

87 HORÁK, Jiří. *Naše lidová píseň*. Praha: J.R. Vilímek, 1946. Za vzděláním (knižnicí), str. 53–54

4.1.1 Balada (světská)

Baladu Horák shrnul jako „*lyricko-epickou skladbu, jejíž látkové osnovy zobrazují rozmanité stránky života selského: ponuré, dramaticky vzrušené rozpory mezi rodiči a dětmi, mezi sourozenci a milenci, ale také ukázky veselého rozmaru, nebo hrubozrnné komiky; mravní zápasy v duši jednotlivcově i kolektivní projevy protestu, které zní z některých balad zbojnických*“⁸⁸

4.1.2 Legenda (duchovní)

Lidová legenda měla dle Horáka k literatuře blíž než balada. Docházelo však ke splývání legendy s baladou, a to z toho důvodu, že si lid literární látky, jež běžně tvořily základ legendy, upravoval podle svého. Legendární životy svatých pak lid v duchu balady mísil s motivy běžně tvořícími písně světské.⁸⁹

4.1.3 Píseň historická (světská)

Co se týče písně historické, i zde je situace poněkud složitější. Jak Horák uvádí, pravých písní historických, tedy písní vztahujících se na význačné osobnosti či na historické události, bylo pomálu⁹⁰. Co se týče povahy písní historických, řekl Horák toto: „*Nejsou to výtvary ústní slovesnosti, nýbrž skladby literární, které se jen výjimkou udržely – byť i v omezeném okruhu – v ústním podání, jako např. píseň o vítězství Švédů v bitvě u Jankova r. 1645.*“⁹¹

4.1.4 Lyrika (světská a duchovní)

Právě píseň lyrickou označuje Horák za nejsobitější. Je tomu tak zejména proto, že lyrické písně „*obsahují projevy citu, pozorování přírody, jakož i rozjímavé nebo tendenční úvahy o světě a společnosti*“.⁹² Právě z výše jmenovaného lze soudit více o povaze lidu, v němž daná píseň vznikla a v němž se, jak víme, uchytila.⁹³

Máme-li lyrickou píseň definovat, můžeme k tomu využít poznatků, jež ve svých skriptech uvádí Valový⁹⁴. Lyrická píseň by se pak dala definovat jako píseň bez přímého

88 HORÁK, Jiří. *Naše lidová píseň*. Praha: J.R. Vilímek, 1946. Za vzděláním (knižnice), str. 54

89 tamtéž, str. 59

90 tamtéž, str. 59

91 tamtéž, str. 60

92 tamtéž, str. 62

93 tamtéž, str. 62

94 VALOVÝ, Evžen. *Úvod Do Studia Lidové Písně: Pro Posлуhače Pedagogické Fakulty*. Vyd. 1. Brno: UJEP Brno, 1969. str. 54

funkčního poslání, již vyjadřuje především „*subjektivní vztah anonymního skladatele – zpěváka k nejširší oblasti jeho psychického života.*“⁹⁵

Jak ve své knize uvádí Horák, písně lyrické je možno dále rozdělit do skupin z hlediska tématu. Nejpočetnější skupinou by pak byly písně milostné, skupina mnohotvárná, vyjadřující prostá vyznání lásky stejně jako potíže majetkového či sociálního rázu. Z dalších skupin jmenujme pak například ukolébavky či písně dětské, písně svatební, písně vojenské či písně pracovní.⁹⁶

4.1.5 Písně taneční (světské)

Písně taneční se odlišují od ostatních písní především tím, jak velká pozornost je věnována textové složce. Ta je totiž upozadována na úkor složky hudební, jež je pro tanec přeci jen důležitější. Můžeme citovat Horáka⁹⁷, který píše, že „*k tanci se mohlo zpívat všechno*“. Evžen Valový k této problematice uvádí následující: „*Téměř na každou píseň lze tančit. Taneční písně bude proto nutno vyčleňovat především na základě dochovaných důkazů, že skutečně taneční funkci měly. Jindy budeme na ně soudit podle výrazného a pro tanec charakteristického rytmu, případně melodie.*“⁹⁸

V rámci taneční písně je pozornost věnována také stránce choreografické, která, jak upozorňuje Horák⁹⁹, byla v začátku sběratelské tradice poněkud opomíjena. Tyto nedostatky dle jeho slov napravili až mladší sběratelé, jako byl například Čeněk Holas či Leoš Janáček, který navíc „*podal odborné zprávy o neúnavných tanečnicích moravských.*“¹⁰⁰

4.1.6 Písně obřadní (světské a duchovní)

Jak již název napovídá, jedná se o písně mající vztah k tradičním obřadům. Samotné obřady, jak uvádí Valový, lid zachovával v souvislosti se společensky významnými obdobími či událostmi. Velikou roli zde sehrála také roční období.¹⁰¹

Co se týče klasifikace, poukazuje Valový opět na absenci jednotícího kritéria. Uvádí obvyklé, základní dělení, a to dělení na písně k obřadům rodinným a na písně

95 tamtéž, str. 54

96 HORÁK, Jiří. *Naše lidová píseň*. Praha: J.R. Vilímeck, 1946. Za vzděláním (knižnice), str. 62–64

97 tamtéž, str. 67

98 VALOVÝ, Evžen. *Úvod Do Studia Lidové Písně: Pro Posluchače Pedagogické Fakulty*. Vyd. 1. Brno: UJEP Brno, 1969. str. 51

99 HORÁK, Jiří. *Naše lidová píseň*. Praha: J.R. Vilímeck, 1946. Za vzděláním (knižnice), str. 67

100 tamtéž, str. 70

101 VALOVÝ, Evžen. *Úvod Do Studia Lidové Písně: Pro Posluchače Pedagogické Fakulty*. Vyd. 1. Brno: UJEP Brno, 1969. str. 49

k obřadům kalendářním. Dále zmiňuje Sušilovo dělení písní v rámci sbírky Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými (1859). V souvislosti s tímto dělením poukazuje na nutnost k obřadním písním řadit také Sušilův čtvrtý oddíl, jenž je tvořen písněmi svatebními.¹⁰²

Naproti tomu Horák u písní svatebních zmiňuje jejich částečnou sounáležitost k písním lyrickým¹⁰³. O písních obřadních pak mluví zejména jako o písních týkající se tří hlavních svátku, a to Vánoc, Velikonoc a Letnic. Je zde tedy opět patrná nejednoznačnost týkající se dělení.¹⁰⁴

Co se týče zmíněných obřadních písní, Horák se ve své knize jednotlivými druhy zabývá, zejména pak písněmi kolem svátků uvedených výše. Následující odstavce shrnují poznatky, které k jednotlivým druhům uvádí:

Vánoční koledy opěvují dobu od adventu až do Tří králů. Tyto časy byly charakteristické pochůzkami v maskách, při nichž se také zpívaly koledy.¹⁰⁵ Právě tyto obchůzky se pro svůj světský charakter nelíbily církvi, která je však nemohla jen tak zrušit, a tak jim alespoň vtiskla křesťanský ráz. Právě zde má původ například chození Mikuláše či Tří králů. Z výše uvedeného je tedy patrné, že rozlišujeme koledy světské a duchovní.¹⁰⁶

Koledy světské velmi často vyjadřují prosbu k hospodáři či hospodářce, aby se podělili o koledu. Známe ovšem i koledy světské, jež jsou milostného rázu. Takové koledy se například obracejí k hospodářově dceři. Naopak koledy duchovní opěvují malého Ježíška ležícího v jesličkách a zmiňují dary, které mu přinesli pastýři.¹⁰⁷

Co se týče svátků velikonočních, zpěvem se vyznačovala zejména pátá neděle postní, označována též jako smrtná neděle, o níž se chodilo se smrtí. Právě písně tento obřad doprovázely. Dále chodili koledovat žáci o neděli květné, s sebou při tom nosili lístečky s náboženským obsahem, údajně se jednalo o práci jejich učitelů. V pondělí se

102 VALOVÝ, Evžen. *Úvod Do Studia Lidové Písně*: Pro Posluchače Pedagogické Fakulty. Vyd. 1. Brno: UJEP Brno, 1969. str. 49

103 HORÁK, Jiří. *Naše lidová píseň*. Praha: J.R. Vilímek, 1946. Za vzděláním (knižnice), str. 62

104 tamtéž, str. 71

105 tamtéž, str. 71

106 tamtéž, str. 71

107 tamtéž, str. 74

chodilo koledovat s pomlázkou. Cílem bylo za koledu, jenž vyjadřuje požehnání, získat například pečivo, malovaná vejce či menší obnos peněz. ¹⁰⁸

Posledním hlavním svátkem jsou svátky svatodušní, jinak řečeno letnice. Vrcholem letnic je pondělní jízda králů, při níž si chlapečci hrají na krále, obcházejí vesnici a vybírají dárky. Obdobnou slavnost, nesoucí název královničky, slavily také dívky. Vše samozřejmě doprovázel zpěv. ¹⁰⁹

108 tamtéž, str. 77

109 tamtéž, str. 78

4.2 Kramářské písně

Hlavní podstatu kramářské písně lze vystihnout slovy Jiřího Horáka: „*O každé důležitější události vznikaly písně kramářské, tištěné letáčky, které se kupovaly o výročních trzích a o poutích. Zpívaly se nějakou dobu a potom se buď pohodily, nebo si je milovníci písniček našívaly do „špalíčků“.*“¹¹⁰ Valový v souvislosti s kramářskou písní mluví o tržní podstatě lidového uměleckého projevu.¹¹¹

Mimo písně opěvující současné události jsou dále známé také písně lyrického charakteru, například písně vlastenecké či satirické.¹¹² Právě složka textová, jak uvádí Valový, byla pro kramářskou píseň nejdůležitější. Hudební složka byla opomíjena a velmi často ji tvořil již známý nápěv. Texty pak pod označením „zpívá se známou notou“ přejímaly melodie jiných písní.¹¹³

Co se týče zájmu o tento druh písně, ten se v průběhu let velmi lišil. Jak uvádí Valový, kramářská píseň „*byla přirozeně a značně poplatná vkusu i módnosti doby svého vzniku a zprvu nebyla vůbec zkoumána.*“¹¹⁴ Velmi důležitou roli však sehrálo zejména nazírání na lidovou píseň skrze hledisko recepční, dle něhož, jak již bylo zmíněno, spadá do lidové písně i píseň umělá, jež se v lidu přijala a udržela. Kramářskou písní se v našich podmínkách zabýval například František Bartoš, Robert Smetana či Bedřich Smetana.¹¹⁵

4.3 Sběratelé lidových písní

Jak jsme již uvedli v jedné z předešlých kapitol, v 18. století dramaticky narostl zájem o lid a jeho kulturu, čehož se samozřejmě týká i zájem o lidovou píseň. Jak uvádí Horák, právě na konci tohoto století se u nás objevuje silný zájem o lidovou píseň a s ním i zárodky snahy tyto písně systematicky zachytit.¹¹⁶ Valový¹¹⁷ ve svých skriptech uvádí příčinu tohoto zájmu. Je jí především Herderova kniha *Stimmen der Völker in Liedern* pocházející z roku 1776, v níž upozornil na zpěvní bohatství slovanských národů.

110 HORÁK, Jiří. *Naše lidová píseň*. Praha: J.R. Vilímek, 1946. Za vzděláním (knižnice), str. 6

111 VALOVÝ, Evžen. *Úvod Do Studia Lidové Písně*: Pro Posluchače Pedagogické Fakulty. Vyd. 1. Brno: UJEP Brno, 1969. str. 66

112 tamtéž, str. 67

113 tamtéž, str. 66

114 tamtéž, str. 66

115 tamtéž, str. 66

116 HORÁK, Jiří. *Naše lidová píseň*. Praha: J.R. Vilímek, 1946. Za vzděláním (knižnice), str. 144

117 VALOVÝ, Evžen. *Úvod Do Studia Lidové Písně*: Pro Posluchače Pedagogické Fakulty. Vyd. 1. Brno: UJEP Brno, 1969. str. 36

Co se týče zájmu 18. století, Valový poukazuje na skutečnost, že zpočátku byl zájem o lidovou píseň omezen pouze na složku textovou. Dále uvádí osobnosti, které se o lidovou poezii v tomto období zajímaly. Byl mezi nimi například Josef Vratislav Mons, který dokonce zamýšlel vydat sbírku hanáckých písní. K realizaci sbírky však nikdy nedošlo. Dále se v 18. století lidovou písní zabýval také Josef Dobrovský a Václav Hanka.¹¹⁸

Odlišné vnímání písně přichází se stoletím následujícím. Jak uvádí Horák,¹¹⁹ děje se tak v rámci evropského romantismu, jenž na lidové písně oceňoval zejména lidového ducha a fakt, že nebyla dotčena civilizací. V průběhu tohoto století byli sběratelé velmi činní. Co se týče sběratelské činnosti 19. století, Horák ve své knize rozlišuje tři období:

Období první je vymezeno počátkem 19. století a léty čtyřicátými. V rámci estetického přístupu uplatňovaném v tomto období měla být lidová poezie vzorem umění básnickému. Jako příklad Horák uvádí Františka Ladislava Čelakovského a jeho dílo *Ohlas písní českých*. Mimo to však Čelakovský vydal také třisvazkový výbor písní slovanských s názvem *Slovanské národní písně*. Sbírkou písní vydal také Pavel Josef Šafařík pod názvem *Písně světské*. Moravskými písněmi se pak zabýval František Sušil, který v tomto období vydal sbírku *Moravské národní písně*.¹²⁰

K druhému období, vymezenému roky 1811-1870, uvádí Horák v první řadě jméno Karla Jaromíra Erbena, jenž byl z hlediska sběratelské činnosti jedním z nejvýznamnějších. Uvedme například tři svazky písní, jež vydal pod názvem *Písně národní v Čechách*, či sbírku nazvanou *Prostonárodní písně a říkadla*. Právě tato sbírka čítá na více než 2000 textů. Je tedy jasné, že je Erbenova sběratelská činnost nezanedbatelná. Jde o velmi přínosnou činnost, ať už z hlediska rozsahu či z hlediska teoretických poznatků. Jak totiž zmiňuje Horák, Erben své sbírky velmi často opatroval poznámkami. Co se týče dalších sběratelů, můžeme znovu uvést již zmiňovaného Františka Sušila, jenž svou sbírku *Moravské národní písně* doplnil a vydal pod názvem *Moravské písně s nápěvy do textu vřaděnými*. Oba dva uvedení sběratelé své sbírky navíc

¹¹⁸ VALOVÝ, Evžen. *Úvod Do Studia Lidové Písně*: Pro Posluchače Pedagogické Fakulty. Vyd. 1. Brno: UJEP Brno, 1969. str. 36

¹¹⁹ HORÁK, Jiří. *Naše lidová píseň*. Praha: J.R. Vilímeck, 1946. Za vzděláním (knižnice), str. 144

¹²⁰ tamtéž, str. 145

opatrovali poznámkami vypovídajícími o původu písně. Co se týče teorie, v tomto období se uplatnila zejména teorie mytologická.¹²¹

Období třetí Horák vymezil roky 1870-1895. Jak dále uvádí, teorii mytologickou v tomto období vystřídala teorie literárně-historická. Výraznou sběratelskou činnost pak vykazoval zejména František Bartoš, který navázal na Erbena a zejména na Sušila vydáním sbírky *Nové národní písně moravské s nápěvy do textu vřaděnými*. Poměrně rozsáhlejší sbírkou byly *Národní písně moravské v nově nasbírané*, které obsahují více než tisíc písní. Sbíрка byla navíc opatřena předmluvou, ve které Bartoš pojednává o vzniku lidových písní a zpěvácích, o hudební složce lidových písní zde pak pojednal Leoš Janáček.¹²²

Ze století následujícího uvádí Horák například Čenka Holase, jenž měl v rámci sběratelské tradice velmi podobné postavení tomu Bartošovu, vydal například pětisvazkové *České národní písně a tance*. Z dalších významných sbírek Horák uvádí například výbor Karla Plicky s názvem *Český zpěvník* či rozsáhlý sborník *Národ v písni*, za kterým stojí Jan Seidel.¹²³

¹²¹ tamtéž, str. 145–146

¹²² HORÁK, Jiří. *Naše lidová píseň*. Praha: J.R. Vilímek, 1946. Za vzděláním (knižnice), str. 147

¹²³ HORÁK, Jiří. *Naše lidová píseň*. Praha: J.R. Vilímek, 1946. Za vzděláním (knižnice), str. 150–153

5 Teoretická část práce

Kapitola se věnuje tématům vyskytujícím se v lidových písních. Pro úplný přehled, jenž by byl schopný poskytnout i údaje o četnosti výskytu, jsou témata řazena od témat nejčastějších až po ta méně častá. V rámci jednotlivých témat navíc vždy uvádíme modely situací, které se v písních často opakují, popř. rozdíly v obdobných modelech.

Při formulování následujících poznatků vycházíme z analytické činnosti, již jsme podrobili nad 350 písní z Erbenovy a Sušilovy sbírky *Nápěvy písní národních v Čechách*. K dispozici jsme měli nové vydání, které připravil Jindřich a které vyšlo roku 1940.

V práci k určitým situacím uvádíme příhodné ukázky z písní, s kterými samozřejmě uvádíme i název písně. Ovšem co se týče názvů písní, je situace poněkud problematická. V námi analyzované sbírce jsou totiž písně uvedeny pod názvem, jenž je sice mnohdy velmi výstižný, ovšem může být i poněkud zavádějící. Pod stejným názvem je totiž ve sbírce uvedeno až sedm zcela odlišných písní. Z tohoto důvodu jsou písně ještě uvedeny jmenovitě v seznamu použité literatury.

5.1 Láska

Převážnou většinu písní ve sbírce tvoří písně týkající se lásky. Jedná se však o velmi spletité téma, v rámci něhož je opěvováno mnoho jevů, ať už pozitivních či negativních. Téma lásky se tak střetává s tématy dalšími, z nichž lze uvést například časté téma vojny. Je tedy patrné, že se kapitoly částečně prolínají. Nyní ale k tématu lásky:

Jak již bylo řečeno, milostné písně se nevyhýbají ani negativním záležitostem. Ostatně víme, že láska nemusí být vždy šťastná či opětovaná. Milostné písně bychom tedy mohli rozdělit z hlediska tématu na písně opěvující lásku šťastnou a na písně opěvující lásku nešťastnou. Jako třetí kategorii jsme navíc zavedli kategorii písní vyjadřujících touhu po lásce či svatbě.

5.1.1 Šťastná láska

Šťastnou láskou rozumíme lásku, které nestojí nic v cestě. Nejedná se však o tak pestrou oblast, jakou představuje láska nešťastná, jak si ostatně povšimneme v následující kapitole. Ani z hlediska zastoupení netvoří v našem vzorku písně o šťastné lásce nijak závratnou část.

V rámci šťastné lásky se objevují dva typy písní:

Prvním typem jsou písně, v nichž je nějakým způsobem opěvována nebo oceňována láska, popř. samotná osoba, ke které daný člověk takové city chová. Příkladem uveďme píseň *Dar*:

*Jak se dám, posekám ten zelený hájek,
aby mi zafoukal na mou milou chládek*

*Jak se dám, posekám to zelené olší,
aby mi zafoukal na mou nejmilejší.*

V písni se prolínají dva tematické okruhy, kterými jsou láska a práce. Právě práce bývá v souvislosti s láskou často zmiňována. Ostatně tématu práce je v této práci věnována samostatná kapitola.

Druhý typ písni o šťastné lásce představují písně líčící schůzky zamilovaných. Do této kategorie řadíme například píseň *Slouha*, v níž milý vyzývá svou dívku, aby se setkali na louce:

*...Pojď, Andulko, pojď se mnou,
vem si sukni zelenou,
poženeme pod háječek
na tu louku ssečenou.*

5.1.2 Nešťastná láska

Příčin nešťastné lásky může být celá řada, nejedná se jen o neopětované city. Z různých překážek, jež milencům v lásce brání, uvádíme v práci ty nejčastější.

5.1.3 Odchod na vojnu

Jednou z nejčastějších překážek v lásce je odloučení způsobené vojnou, resp. povinností milého narukovat do armády. Zamilovaní se tak musejí smířit s odloučením, jež je čeká, popř. ho právě prožívají. Příkladem uvádíme dvě sloky písně *Loučení*:

*Nyní mi nastalo smutné rozloučení,
že mám zbaven býti svého potěšení... "*

*Do pole širého,
před císaře pána:
Plakala má milá
Do bílého rána.*

Po rozloučení odjel chlapec na vojnu, ze které se buďto vrátil, anebo ne. Právě nad tím, zdali se milý z vojny v pořádku vrátí, dívky často přemýšlely. Takové přemýšlení v kombinaci se steskem mohlo vyústit až v sebevraždu. Přesně takový konec potkal dívku a nakonec i chlapce v písni *Utonulá*. Dívka přemýšlela, proč se její milý, jak sliboval, po sedmi letech nevrací, a došla k závěru, že tam zahynul. V návalu smutku se pak šla utopit, přičemž posledními svými slovy prosila Boha o odpuštění. Můžeme si tedy povšimnout křesťanského mravního základu, o němž bylo pojednáno v teoretické části:

*Do vody skočila,
hned se potopila:
„Ach Bože, Bože můj,
nade mnou se smiluj,
co jsem učinila!“*

Stejný osud, jak jsme již naznačili, potkal i jejího milého, jenž se vzápětí z vojny přeci jen vrátil. Když zjistil, že jeho milá již nežije, probodl si srdce šavlí. Zamilovaní tak byli zase spolu:

*Nenašli se spolu
Na tom marném světě:
Nynčko jim na hrobě,
Nynčko jim na hrobě
Rozmarýna květe.*

Ovšem ne každý se kvůli odloučení takto trápil. Známe i písně, v nichž není vyjádřen tento pro písně o vojně typický smutek. Z těchto písní je patrná jakási lhostejnost. V úvahu potom přichází otázka, jedná-li se o skutečně pravou lásku. Z takových písní uvedme například píseň nazvanou *Rozchod*, v níž právě dívce oznamují, že jí odvádí milého na vojnu. Ona odpovídá následovně:

*Když ho berou, ať ho berou, mají ho,
však on mně dá zejtra Pán Bůh jinýho.*

Některé dvojice zase válka nadobro odloučila. Myšlena není smrt, nýbrž rozchod před narukováním. Někteří chlapi se během loučení se svou milou rozcházejí. Je tomu tak i v písni *Hulán*, v níž chlapec zatouží po zeleném kabátku a červených výložkách a nastoupí dobrovolně do armády. Pro touhu být vojákem opouští svou nešťastnou milou a loučí se s ní následujícími slovy:

*...Neplač a nenáříkej,
A přej mi té radosti;
Vrať se zase domů,
Poruč Pánu Bohu –
Máš tam mládenců dosti.*

Žádá ji tedy, aby na něho zapomněla a našla si někoho jiného. Není jisté, jednalo-li se z jeho strany o falešnou lásku, či nikoliv. Pravděpodobně jen u něj nad láskou zvítězila touha po vojně.

Nastínili jsme tedy, že se některé dvojice v souvislosti s válkou rozešly. K tomuto odloučení nedocházelo samozřejmě jen v souvislosti s válkou, příčin existovalo více. Právě jim se věnují následující dvě podkapitoly.

5.1.4 Falešná láska

Jednou ze skutečností, která rozchodu bezpochyby přála, byla falešná láska. Tedy když někdo s druhým zůstával z jiných důvodů než z čisté lásky. Postupem času se dvojice dříve nebo později rozešla.

Je tomu tak i v písni *Tajná láska nestálá*. Dívka truchlí, že se s ní milý, jenž se navíc odstěhoval do daleka, rozešel. Z druhé sloky vyplývá, že o pravosti jeho lásky měla pochyby již dříve:

*Dobře mé srdce vědělo,
povědit mně neumělo:
Že ta láska není stálá,
co se před lidmi schovává*

Jak jsme již naznačili, upřímně milující dívka byla z rozchodu nešťastná. Ba dokonce i naznačila, že již nikdy více už nechce milovat. Tento svůj pocit vyjádřila pomocí šátečku. Uvádíme začátek písně, v němž se dívka z tohoto svého pocitu vyznává:

*Měla jsem chlapce, nemám nic,
dala jsem šátek, nedám víc.
Ouvej, moje potěšení,
včera bylo, dnes už není.*

Naopak v písni *Falešnice* chlapec zjistí, že láska jeho milé není upřímná, a vztah ukončí on. Chlapec nejdříve dívce vyčítá, že už dávno není tou, kterou byla, když se poznávali. Pojmenoval také její falešné milování a lhostejnost, již vůči němu zaujala. Odpověď dívky falešným citům opravdu nasvědčuje:

*Nedbám, nedbám, že mne nemiluješ,
Nedbám, nedbám, že mne nechceš.
Takových chasníků na každém hřebíku
Jako, jako, jako ty jseš!*

Třetí verš jasně vypovídá o tom, že dívka na milém opravdu neviděla nic jedinečného, a tedy ani její láska nemohla být upřímná. Prvním veršem také potvrdila, že jí je milý skutečně lhostejný. Dívka je tedy na rozdíl od předchozí ukázky relativně klidná.

5.1.5 Nevěra

Druhým vztahovým nešvarem, jenž často končil rozchodem, byla nevěra. V rámci nevěry se písňe liší způsoby, jakými partneři či partnerky ke zjištěné skutečnosti přistupují.

Pozoruhodné je, že se v písních o nevěře poměrně často vyskytuje optimismus. Kupodivu je to právě optimismus, jenž v reakcích na milenecký poměr převažuje. Uvedme například píseň *Z trní růže*. Chlapec v ní zpívá o své bývalé dívce, kterou již více nemiluje. Ukázalo se totiž, že dívka nemá v srdci jen jeho. On k celé situaci ale přistupuje s nadhledem. Ví totiž, že si může najít dívku jinou, která ho navíc bude milovat upřímně:

*Vždyť si můžu ještě vybrat
Rozmarínu, karafiát:
Z trní růže pichlavá,
Jako panna podvodná.*

*Z trní růže píchá ruce,
A falešná panna srdce;
Z trní růži nechci mít,
A s falešnou jsem už kvít.*

Podobným případem je způsob, jakým se s nevěrou svého milého vyrovnává dívka v písni *Důvěra v Boha*. Ostatně i způsob, jakým se o nevěře dozvídáme, je pro její náboženské přesvědčení příznačný. Píseň začíná prosbou Boha o vláhu, načež se dozvídáme, že si dívka zasadila záhon rozmarýnky. Následuje samotné sdělení:

*Sila jsem zelenou, žlutá mně vychází,
/: že se můj Jeníček s jinšíma prochází :/*

Dívka dále pokračuje slovy:

*Prochází, prochází, ať si vodi jiné,
/: co mně Pán Bůh soudí, přec mne to nemine :/*

Můžeme si zde opět povšimnout poměrně optimistického způsobu přijímání samotného faktu nevěry. Ovšem na rozdíl od předchozího příkladu dívka nemyslí na čestnějšího a věrnějšího chlapce, jehož by se jí mohlo dostat, nýbrž věří, že co se má stát, se díky Bohu a její víře v něj, stane. Přijímá tak svůj osud takový, jaký je.

5.1.6 Neopětovaná láska

Do nešťastné lásky bychom jistě mohli zařadit i lásku neopětovanou, tedy lásku jednostrannou. Člověk milující někoho, kdo jeho city neopětuje, je bezpochyby nešťastný. O takovém milování se zpívá v písni *Bolení hlavy*. Chlapec vyjadřuje smutek nad tím, že na něj jeho milá zapomíná. Nicméně i v tomto případě píseň končí optimisticky. Nešťastně zamilovaný si uvědomí, že mu dívka nestojí za to, aby se tak přehnaně trápil:

*Však já předce pro tebe do nemoci neupadnu,
však já předce pro tebe stonat nebudu!
Do nemoci neupadnu, když tě, holka, nedostanu,
však já předce pro tebe stonat nebudu!*

5.1.7 Smrt

Ani zamilovaným se smrt nevyhýbala. Příkladem uvádíme kratičkou píseň s názvem *Pochod*:

*Čtyry koně jdou, tamhle za vodou
pro mou nejmilejší, tamhle za vodou
čtyry koně jdou pro mou milou.*

Podle všeho tedy koně jedou pro tělo zesnulé milé, jež se zřejmě nacházela na jiném místě než její milý. Nabízí se možnost, že byl milý na vojně a nějakým způsobem se o této nešťastné události dozvěděl.

Když tedy k nějaké takové tragické události došlo a někdo svého blízkého ztratil, mohl se se ztrátou vypořádat různými způsoby.

Jeden ze scénářů, jenž byl ostatně již popsán v souvislosti s válkou, byl takový, že dotyčný šel naproti stejnému osudu, jinými slovy spáchal sebevraždu. Takový člověk zkrátka neunesl tak velkou ztrátu. Jeho život bez dotyčné osoby již nedával smysl, a tak se rozhodl, že se potkají na onom světě.

V jiném případě se člověk snažil se se ztrátou nějakým způsobem vyrovnat. Známe písně, v nichž se dotyčný se situací opravdu nějakým způsobem vypořádal. Jindy alespoň v písni není naznačeno, že by si někdo pro ztrátu druhého na svůj život sáhl či že by o tom přemýšlel, byť samozřejmě nemálo truchlil. Jako příklad uveďme píseň

Nešťastný milý, jež vypráví příběh dvou zamilovaných. Dívce se zdál sen, že za ní přijel její milý. Poslala proto svého posla, podle všeho kukačku, aby milému vyřídila alespoň pozdravení. Chlapec po poslíčkovi nazpět vzkázal, že k milé přijede hned ráno. Jak slíbil, dal se na cestu. Kůň, jenž ho vezl, ovšem v důsledku zranění upadl a milý si srazil vaz. Dívka plná nadějí se táže sama sebe, kde by měla najít pomoc, načež ji hoch odpovídá, aby nevyhledávala lékaře a raději mu nechala zazvonit umíráček. Milá se tak smiřuje se smrtí svého milého, nicméně pochopitelně nemálo truchlí:

*Zahynul z bílé růže květ,
jenž mi byl dražší nežli svět;
koho jsem v srdci nosila,
toho jsem smutná ztratila.*

V jiných písních zase pozůstali chodí své milé navštěvovat na hřbitov. Je tomu tak i v písni s názvem *Návštěva na hřbitově*. Chlapec, jenž se po třech letech konečně vrátil z vojny, se táže matky své milé, kde by mohl svou milou najít. Ona mu odpovídá, že dívka leží na hřbitově. Milý se tedy vydává na hřbitov, aby svou dívku alespoň ještě jednou naposledy viděl:

*Panímámo! Ukažte to místo,
kde mou milou hledat mám;
já na hřbitov pudu, pilně kopat budu,
až ji ještě uhlídám.*

Obdobně jako v předchozí písni se chlapec vyznává ze svého trápení. Svou milou při tom připodobňuje k růži, což je v písních o lásce typické:

*Ach já smutné, nešťastné stvoření
na tomto bídném světě!
Usnula mně růže, srdci milá tuze,
víc mně nepokvete.*

V souvislosti se smrtí a láskou zmiňme ještě píseň, jež je sice ojedinělou záležitostí, ovšem v rámci této kapitoly přináší zcela novou situaci. Píseň s názvem *Matoušek a Majdalenka* se od ostatních písní liší způsobem, jakým o milovanou osobu člověk přišel. Zatímco v předchozích případech se jednalo o tragédii či sebevraždu, následující případ představuje případ vraždy. Vražděním je přitom sám jeden ze zamilovaných. Matoušek svou Majdalenku zavraždí v okamžiku, kdy mu oznámí, že se s ním nemůže již dále stýkat, a to kvůli protestujícím rodičům.

Matoušek za své činy následně pochopitelně pyká, a to tak, že je odsouzen k šibeničnímu trestu. Při cestě na šibenici ještě žádá Majdalenčiny rodiče o odpuštění. Ti mu prý odpustí, odpustí-li mu právo místní. Jinými slovy až v okamžiku, kdy za své činy zaplatí. Ostatně chlapec za své činy zaplatit opravdu chtěl, svědčí o tom jeho poslední slova:

*Co jsem já zasloužil,
sám trest na se žádám,
a tuto výpověď
na sebe vydávám:*

*Hlavu na špic dejte,
kolem mne lámejte:
co jsem jí udělal,
tak mně udělejte!*

5.1.8 Lidé proti lásce

Mimo tyto, mnohdy nevyzpytatelné, události lásce bránily i samotní lidé. Důvodů, proč tak činili, bylo více. Někdy však mohla být takovým důvodem jen lidská nepřejícnost. V tomto duchu se nese i příběh popsany v písni *Zrušená láska*, v níž dívka jednoho dne přestala svému milému otevírat. On se po čase vrátil a zeptal se své milé, proč takto znenadání jejich lásku ukončila. Dostalo se mu následující odpovědi:

*„Zrušila jsem ji
ne o své vině:
že jsou nás podvedli,
od sebe rozvedli
falešní lidé.*

*Zrušila jsem ji
pro lidské řeči:
že jsou mi nepřáli,
milovat nedali
tvých černých očí.“*

V tomto případě se lidem skutečně povedlo dva zamilované od sebe odradit. Na druhou stranu uveďme text písně *Co souzeno nemine*, abychom dokázali, že ne vždy byli lidé v tomto počínání úspěšní.

V písni se mimo jiné zpívá:

*Zazpívej slavičku vesele na tej naší dolině:
co mi je od Boha souzeno, však ono mě nemine;*

*necht' si lidi mluví, co chtějí, co mně mou milou odvádějí:
jestli mně má milá chtít bude, žádněj ji neodvede.*

Z textu písně vyplývá, že se mezi lidmi šíří informace o tom, že se dívka kromě svého chlapce stýká také s chlapci jinými. Její milý ovšem na lidské řeči nedbá a k věci přistupuje velmi optimisticky. A to i v případě, že by to, co lidé říkají, byla pravda. Podobně jako v jedné z předchozích písní, jež byla zmiňována v souvislosti s nevěrou, i zde vidíme přijímání osudu takového, jaký je. Jinými slovy, co Bůh zamýšlí, toho se člověku dostane.

Ještě častěji než o lidských klepech se zpívalo o rodičích protestujících proti lásce. Například v písni *Láska nad statek* se milý táže své dívky, proč její matka jejich vztahu brání. Ona odpovídá, že matce na chlapci vadí, že nevlastní žádné pole. Právě majetkové poměry byly často pro rodiče stěžejní.

Závěrem optimisticky uvedme píseň *Pohaněná milá*, jež se od ostatních písní přeci jen něčím liší. Rodiče se v písních v souvislosti s láskou vyskytují především v roli jakési překážky. Naopak v této písni je matka v opačné roli. Chlapec se chystá za svou milou, stěžuje si při tom, že ji každý jen haní. Matka mu na to odpovídá:

*„A když se ti líbí
tak si ji měj,
na ty lidské řeči
nic nedávej.“*

5.2 Touha po lásce a svatbě

Poměrně větší část tvoří ve sbírce písně, v nichž se zpívá o touze s někým být nebo někoho pojmout za manžela či manželku, ať už je to míněno jakkoli upřímně. Taková touha se mohla přitom střetávat s již zmiňovaným rodičovským odporem, jak je tomu například v písni *Bránění*. Hned z první sloky se dozvídáme o tom, že rodiče brání chlapci ve sňatku:

*Copak ti naši dělají, dělají,
že se mně ženit nedají, nedají,
že se mně ženit nedají?*

V jiných písních zase dotyčný teskni po lásce, kterou již dříve prožíval, ovšem kterou z nějakého důvodu ztratil. Jako příklad uveďme kratičkou píseň s názvem *Stesk*.

*Není tu, není, co by mě těšilo,
není tu, není, co mě těší.
Co mě těšovalo, s vodou odplavalo;
není tu není, co mě těší.*

Jindy zase dotyční touží po lásce v obecném slova smyslu. V písni je tedy přímo nebo nepřímo uvedena prosba či přání mít milého či milou. V této souvislosti se v písních často objevují určité požadavky na potencionálního partnera či partnerku. Příkladem uveďme píseň *Bylina*: Dívka chodí po poli a touží po bylině, která by jí byla schopná přičarovat milého. V poslední sloce pak formuluje svůj požadavek týkající se právě požadovaných vlastností, jež by měl dotyčný mít:

*...vybrala bych sobě ze sta,
vybrala bych sobě ze sta nejvěrnějšího.*

Dozvídáme se tedy, že by si dívka na chlapci nejvíce cenila věrnosti. Právě věrnost byla v rámci pozitivních vlastností velmi hojně opěvována. Z písní bychom mohly tedy vyvodit fakt, že se jednalo o obecně ceněnou vlastnost tehdejšího lidu. Je samozřejmé, že požadavky na partnera či partnerku nezahrnovaly jen požadavek věrnosti, každý požadoval a uznával jiné hodnoty. V této souvislosti uveďme píseň *Zištná láska*, v níž se střetávají dva odlišné názory. Chlapec v písni oceňuje dívčinu krásu, zároveň si při tom ale stěžuje na její majetkové poměry:

*Hezká bys ty byla, přes tebe tu není,
přes tebe tu není,
škoda jen, přeškoda,
že těch peněz není, že těch peněz není...*

Na to mu dívka odpovídá:

*Jestliže ty hledáš bohaté dívčice,
bohaté dívčice:
já o tě nestojím,
třebas měl tisíce,řebas měl tisíce.*

Zatímco chlapec si cenil především majetku, dívka dávala přednost upřímnosti a čisté lásce.

6 Smrt

6.1 Vražda

Jak jsme již naznačili v předešlé kapitole, smrt byla přítomna i v písni. Uvedli jsme píseň *Matoušek a Majdalenka*, v níž Matoušek svou Majdalenku zabije, protože s ní již nemůže být. Ostatně nebyl to jediný případ, kdy byla v souvislosti s nešťastnou láskou spáchána vražda. Co se týče jiného kontextu, ten nám, alespoň v rámci analyzovaného vzorku, není znám.

6.2 Sebevražda

Obdobně tomu bylo i s motivem sebevraždy, o kterém jsme se již zmínili v souvislosti s odchodem na vojnu. Jednalo se o krajní řešení, jakým se dívky vypořádávaly s faktem, že je milý na vojně a ony ani neví, zda je naživu. Vzpomeňme si na píseň *Utonulá*, v níž si na život nakonec sáhl i milý, jenž se právě vrátil z vojny.

V rámci tohoto motivu se písně mohou lišit z hlediska toho, jak dotyčný k samotnému činu přistupuje. Dívka z písně *Utonulá* si na svůj život opravdu dokázala sáhnout. Ano, svými posledními slovy sice prosila o odpuštění, to však nemění nic na faktu, že samotného činu byla schopna. Jinak je tomu v písni *Opuštěná*, v níž chlapec opustí svou dívku, ona truchlí a pomýšlí na sebevraždu:

*Živobytí bych si vzala
však jsem si ho nedala:
věčnost větší, než celý svět,
toho jsem se lekala.*

Jak je ovšem patrné z ukázky, dívka své myšlenky nakonec nezrealizuje. Je si totiž vědoma faktu, že jí byl život dán shůry. Bylo by tedy nefér brát si něco, co člověk nezískal sám.

6.3 Přemýšlení o smrti

V písních se poměrně často vyskytují úvahy o tom, jaký bude svět po tom, až ho dotyčný opustí. Uvedme například píseň *Trojí žalost*, v níž dotyčný apostrofuje trávu, pivo a děvče a táže se jich, kdo jim bude věnovat svou péči, až on tu nebude:

*Trávo, trávo, trávo zelená!
Kdo tě bude trávo žít,
až já budu v hrobě hnít?
Trávo, trávo, trávo zelená...*

Z písně, resp. z opěvovaných jevů, si můžeme utvořit představu o důležitých hodnotách tehdejšího člověka. Tráva zastupující dělbu práce vypovídá o důležitosti práce, jíž si člověk zajišťoval živobytí. Pivo může představovat zábavu a děvče lásku, která, jak jsme zjistili, v písních nad ostatními tématy výrazně převažuje.

Přítomnost smrti v písních dokazuje, že si byl lid vědom pomíjivosti života a svého vyměřeného času na tomto světě.

7 Vojská služba

Písňe týkající se povinné vojenské služby mají v našem vzorku poměrně hojné zastoupení. V souvislosti s tímto tématem jsme již zmínili písňe, v nichž hraje hlavní roli láska. Vojna se v nich pak mnohdy vyskytuje v roli překážky, která ze šťastné lásky dělá lásku nešťastnou.

Co se týká přístupu k vojenské službě, z rozboru písni vyplývá, že většina chlapců na ni šla nedobrovolně. Existuje ovšem pár písni, v nichž jdou dotyční na vojnu ze svého vlastního přesvědčení. Z důvodu častějšího výskytu tedy začínáme písňemi o službě nedobrovolné.

7.1 Nedobrovolná

Z písni náležejících do této skupiny uveďme například písň s názvem *Chycený*, jež vypráví o mladíkovi, který se dokonce schovával, aby nemohl být naverbován. Později byl však chycen a odveden na vojnu:

*Což jsou se mne nahledali,
na tu vojnu nachystali:
už mě mají, už mě vedou
kontrbuční čeká s měrou.*

Jedním z důvodů, proč dotyční na vojnu nechtěli jít, byl samozřejmě strach o život. Ten v písni s názvem *Voják nováček* popisuje nově naverbovaný voják, který se doposud vojny nebál. Myslel si totiž, že se po pár dnech vrátí zpět domů. Ze slov věnovaných jeho rodičům je ale patrný nejen názorový obrat, nýbrž i zmiňovaný strach o vlastní život:

*Tejden, dvě neděle, nebo hodinu:
ach, to sám Pán Bůh ví,
mý rodiče zlatý,
kde já zahynu..!*

7.2 Dobrovolná

Co se týče možných důvodů dobrovolného narukování, z písni vyplývá pouze jakýsi obecný zájem, jehož původ není zcela zřejmý. V úvahu ovšem připadá, že by za tímto zájmem mohlo mimo jiné být i celkové společenské postavení. Uvádíme písň *Voják pán*, v níž se hoch chlubí své milé, jak ho vojna v tomto ohledu změnila:

*Podívej se na mě, potěšení moje,
podívej se na mě, moje milá:
jak jsou udělali, koně osedlali,
jak jsou udělali ze mne pána!*

Zároveň je pozoruhodné, že v písničkách, jež vyjadřují touhu po vojně, je často zmiňován požadavek vlastnit koně. Příkladem může být kratičká píseň s názvem *Kůň vraný*:

*Na vojnu nepudu, ani nepojedu
dokud mi císař pán koně nedá:
koníčka vraného, vsednu si na něho,
žádněj mě do smrti neuhlídá.*

8 Rodinné vztahy

V rámci předešlých kapitol jsme se letmo dotkli otázky rodinných vztahů. Zatím jsme ovšem na tyto vztahy pohlíželi spíše jen z hlediska lásky. Tato kapitola na téma poskytuje komplexnější pohled.

Je pravda, že v souvislosti s láskou bylo o rodičích zpíváno spíše v negativním smyslu. Jiný pohled přináší písně, v nichž potomci svým rodičům děkují za jejich péči, kterou jim věnovali při výchově. Uvedme například píseň *Osud lidský*, ve které syn vzpomíná na své již zesnulé rodiče a přemýšlí, jakým způsobem by se jim mohl odvděčit za jejich vynaloženou péči:

*Není jich už, není, není
dávno hnijou v černý zemi:
Kterak já se odměním
svým rodičům přemilým,
za jich dobrodění*

Obdobně uvažuje i osoba v písni *Stařeček*. Vyřčené myšlenky jsou ovšem tentokrát určeny otci, který je stále naživu:

*Tatíčku starej náš, šedivou hlavu máš:
dobře je tu ještě s námi, dokud jsi ty mezi námi,
tatíčku starej náš!*

*Tatíčku starej náš, ať se nám zachováš:
dokud živa tvoje hlava, bude dobrá naše správa,
tatíčku starej náš!*

Dotyčný si je vědom záslužných činů starého otce a má zřejmě strach o to, jak se jim povede, až otec nebude naživu. Jistě i z tohoto důvodu formuluje přání, aby byl otec i nadále živ.

Druhým motivem, který se v písních v rámci rodinných vztahů často opakuje, je odchod z domu. Ten se týkal nejčastěji dívek, které pro svého manžela svůj domov opouštěly. Takovému odchodu ovšem mnohdy předcházely dlouhé úvahy. Příkladem uvádíme píseň *Rozmyšlení*, v níž se milý táže své dívky, jestli už si rozmyslela, jestli pojede s ním, či nikoliv. Dívka mu odpovídá:

*Já jsem se už rozmyslila,
otce matku opustila.*

*Otce, matku i přátele,
zvolila si jenom tebe.*

*A ne na rok, na dvě léta:
ale do skonání světa.*

Z uvedených slok je patrné, jakou obět' tento odchod pro mnohé dívky představoval. Ostatně opustily vše, co dosud měly, a odjely do neznáma. Mohly se tedy snadno ocitnout v osamění, jak naznačují rodiče v písni *Slízání z vozu*:

*Polez, Hana, polez dolů,
my už pojedeme domů,
Honzíčka dostaneš, sama s ním zůstaneš,
polez, polez, polez, dolů!*

Jindy bylo zase jistě obtížné opustit rodiče, jejichž výchovy si dotyčné dívky cenily. Příkladem uvádíme píseň *Lítost dceřina*, v níž dívka svým rodičům děkuje za vychování a zároveň lituje toho, že je musí opustit. Je si totiž vědoma toho, kolik péče jí rodiče věnovali:

*Líto je mně má matičko,
líto je mně líto vás,
že jste vy mě těžko vychovala,
a já musím pryč od vás,
a já musím pryč od vás.*

9 Víra v Boha

Z teoretické části práce víme, že myšlenkový základ tehdejšího lidu byl v zásadě křesťanský. Ostatně i z předchozích témat je patrné, jakou roli Bůh v životě lidu sehrával. Lidé se k Bohu mnohdy obraceli s nejrůznějšími prosbami, jejichž úkolem bylo například zajistit úrodu. Zároveň v Bohu viděli i jakousi jistotu, protože věřili, že osud je jen v moci boží. V nelehkých časech jim pak byla útěchou víra, že se jim nakonec stejně vždy dostane toho, co Bůh zamýšlí.

Prosby, jež lid v rámci víry formuloval, byly opravdu rozmanité. Z výše uvedených písní ostatně některé prosby vyplývají. Týkají se například úrody nebo vhodného partnera či partnerky.

Víra v Boha se tedy odráží téměř v každém tématu lidové písně. Mimo tyto písně, v nichž se člověk v konkrétní situaci obrací s prosbou k Bohu, známe i písně, které jsou jen a pouze o víře v Boha či o Bohu samotném.

Uveďme například píseň *Důvěra*, v níž je vyjádřen optimismus týkající se lidského osudu. Zpívá se o tom, že Bůh má se všemi stejně dobré úmysly:

*Hej-dům-dá, hejdum-dá! Však nás Pán Bůh nezandá;
Zandá-li nás do bláta, on nás zase vydrápá.
Hejdum-dá, hejdum-dá! Však nás Pán Bůh nezandá...*

V písni s názvem *Potěcha* je zase vylíčeno božské dobrodiní. Bůh dá lidem bojujícím o živobytí mouku, zřejmě ve formě úrody, aby si mohli obstarat obživu:

*Staral se chudý s chudou, jak spolu živi budou;
Pán Bůh jim povídal, že víc má, nežli dal,
Že jim dá pytel mouky, aby si pekli vdolky.*

Uveďme také píseň *První hřích a pokuta*, která ztvárňuje známý biblický příběh o vyhnání z ráje. Adam s Evou se provinili tím, že utrhli jablko z jediného zakázaného stromu, a za to je Bůh z ráje vyhnal a poslal na svět, aby se o své živobytí starali sami:

*Dal jim Pán Bůh po motyce,
a poslal je na vinice.*

*„Jděte, jděte a kopejte,
chleba sobě dobývejte!“*

*Než se chleba dokopali,
dost se oba naplakali.*

10 Práce

Téma práce se v lidových písních velmi často vyskytuje v souvislosti s láskou. Uvedme například píseň *Vitoušek*, která vypráví o chlapci, jenž tak dlouho pro práci zanedbával svou milou, až si dívka našla někoho jiného. Dívka se s ním loučí následujícími slovy:

*Já už mám jiného hocha upřímného,
ten je mi nad tě dražší,
Víc na mne nevolej,
hluboko zavorej na věky lásku naši!*

Podobnou situaci popisuje píseň *Starost*. Dotyčný si stěžuje, že se nemůže věnovat práci na poli. Musí být totiž doma se svou mladší ženou, která by mu mohla utéci za jiným, zatímco on by byl zaměstnán prací:

*Já ty volky nepoženu, já mám doma mladou ženu.
Kdybych já voly honil, jinej by za ní chodil:
Já ty volky nepoženu, já mám doma mladou ženu.*

Je tedy patrné, že práce nebyla vždy dobře slučitelná s láskou. Nicméně práce, jak již bylo zmíněno, pro lid představovala naprosto nezbytnou činnost, neboť právě touto činností si lidé obstarávali své živobytí.

Zřídka se vyskytne píseň čistě pracovní. Příkladem uvádíme píseň s názvem *Nezorané pole*, v níž dotyčný apostrofuje pole a ptá se ho, kdo ho bude orat. Komplikací jsou totiž nepříznivé pracovní podmínky:

*Nezorané pole,
kdož tě orat bude?
Kolečka zlámaný,
provázky svázaný,
volčata jsou chudý.*

V rámci dělby práce se dále objevují písně opěvující konkrétní profesi. Z takových písní uvádíme například píseň *Forman*, v níž se vyskytují profese ihned dvě:

*Já jsem forman, to já dobře vím,
svému vozu dobře rozumím:
Cibuláři jedete, cibuličku vezete,
také-liž mě s sebou vezmete?*

11 Přírodní a zvířecí tematika

Přírodní jevy a zvířata mají v lidové písni také velmi hojné zastoupení. Ovšem v převážné většině plní pouze funkci symbolickou. Tato symbolika má největší zastoupení v písních milostných, přičemž se v nich opakují určité symboly. Mezi ustálené symboly bezpochyby patří symbol holuba a holubice, jenž je v souvislosti s láskou nejčastěji užíván. Vlastně velkou část symbolů v milostných písních tvoří nejrůznější zástupci ptačího rodu. Z jiných symbolů se často opakuje symbol růže, jablka, vody či lesa.

Co se týče písní o přírodě nebo o zvířatech, ty nemají tak velké zastoupení. Důležité je také zmínit, že zvířecí tematika převažuje nad tematikou přírodní.

Z písní o zvířatech uvedme například píseň *Bujné koně*, v níž jsou opěvovány právě koně dotyčného:

*Já mám koně, vraný koně, to jsou koně mý:
když já jim dám ovsu, oni skáčou hopsa:
já mám koně, vraný koně, to jsou koně mý.*

O chytání raků z potoka pak vypráví píseň s názvem *Rakař*:

*Jsou, jsou na potoce ráčata, jsou, jsou na potoce raci:
pudeme na ně, vybereme je, pudeme na ně, vybereme je
při měsíčku v noci...*

*Vem, vem, má panenke, mošničku, vem, má panenke, mošnu:
A já ti taky ňáký ty raky, a já ti taky ňáký ty raky,
do kuchyně pošlu....*

V tomto případě jsou raci spíše vnímány jako zdroj obživy. Podobně je tomu i v písni *Sojka*, v níž rodina chytí sojku a s každou další slokou se dozvídáme více o tom, jak ji připravovali, aby obstála na talíři.

Způsob lovu pak mnohdy specifikují písně z mysliveckého prostředí. Příkladem uvádíme píseň *Zajíček*:

*Zajíček běží po pšenici, myslivec číhá na silnici:
Počkej ty, zajíčku, já ti dám ránu,
až se ti hlavička uhne na stranu.*

Výjimku tvoří píseň *Svatba vlkova*, jenž líčí svatbu vlka a kozy, na kterou bylo pozváno spoustu dalších zvířat. Mimo jiné i chrt se zajícem, kteří se na svatbě dle všeho poprali. Píseň ovšem ve sbírce není celá a my se můžeme jen domnívat, jak příběh pokračoval. S největší pravděpodobností se ale jednalo o ztvárnění lidských vlastností, jako se tomu děje v bajkách.

Co se týče tématu přírody, můžeme uvést alespoň píseň *Louka*:

*Já mám louku při dolině,
Na ní tráva nevyhyne, nevyhyne,
Hup, hup, hup! Nevyhyne, hup, hup, hup, hup!*

12 Pijáctví

Ve sbírce se objevuje také nezanedbatelné množství písní s tématem pijáckým. Z alkoholických nápojů bývá nejčastěji opěvováno pivo, jenž se těšilo veliké oblibě. Kromě počtu písní o tom svědčí například píseň s názvem *Příčina k veselosti*, jež pivo považuje za jeden z nejlepších darů od Boha:

*Proč bychom veseli nebyli, když nám Pán Bůh přeje?
Dává nám na světě pivečko a po smrti nebe.*

Není tomu jinak ani v písni *Blahoslavení pijácké*, v níž je za svatého prohlašován sládek, jenž poprvé přišel s receptem na pivo:

*Blahoslavený sládek, který první pivo vařil:
Ale zlořečená šelma, který ho první platil.*

Z písně nazvané *Pivo* je patrné, že byl tento nápoj jakýmsi hospodským prostředkem k družení se:

*Pivo píme, ať to zvíme, zda-li sobě rozumíme;
Máme-li se rádi, jsme-li kamarádi,
Máme-li se rádi, jsme-li kamarádi,
/: Pojdme tam a píme ho až do rána bílého :/*

Z refrénu ovšem vyplývá, že tato záliba v pití piva mohla poměrně snadno přerůst v opilectví.

Existuje však jistě více důvodů, proč bylo pivo konzumováno. Uveďme ještě jiný pohled, jenž přináší píseň *Bedrník*. Tato píseň v pivu spatřuje lék, jenž v kombinaci se zmiňovanou bylinou může zabránit mnohým neduhům:

*Píme pivo s bobkem, jezme bedrník,
Nebudeme stonat, nebudeme mřít:
Tak ta bába říkávala, když do lesa chodívala
Na ten bedrník, na ten bedrník.*

Závěr

V práci jsme se zabývali konkrétními tématy zastoupenými v lidových písních. Zjistili jsme, jakou měrou se jednotlivá témata v písních vyskytují, a v rámci nich popsali nejčastěji řešené situace. Určitým způsobem jsme tak pronikli k myšlení tehdejšího lidu.

Došli jsme k poznání, že nejčastěji ztvárňovaným, a tudíž i nejdůležitějším, tématem bylo téma lásky, v rámci kterého člověk řešil nespočet situací, ať už negativních či pozitivních. S negativními nebo nežádoucími jevy se člověk vypořádával optimistickým myšlením, což bylo velmi časté, či s pomocí boží. Právě Bůh byl, co se týče témat lidové písně, všudypřítomný. Člověk se k němu obracel s různými prosbami, které úzce souvisely s jeho každodenním životem. Další důležité téma, jak z analýzy vyplývá, je téma smrti. Ačkoliv se jedná o téma nepříjemné, lid se otázce smrti nevyhýbal. Svědčí o tom množství písní, ve kterých je o smrti nějakým způsobem pojednáno. Ostatně se ve sbírce vyskytují i takové písně, v nichž se dotýká nad smrtí či posmrtným životem přímo zamýšlejí. Neméně důležitou roli dále v písních hrálo téma povinné vojenské služby, které pro mnohé opět představovalo velmi citlivé téma. Povinná vojenská služba totiž mnohdy stála v cestě nešťastné lásce a zároveň představovala velmi silný strach o vlastní existenci. Na druhou stranu, jak z některých písní vyplývá, někteří jedinci se nechávali naverbovat zcela dobrovolně. Dalším, poměrně hojně zpracovávaným tématem je téma rodinných vztahů, v rámci něhož je nejčastěji řešen vztah rodičů a dětí. Dále jsme se v práci věnovali méně častým tématům, konkrétně tedy víře v Boha, práci, přírodní a zvířecí tematice a tematice pijácké. Tyto náměty se v písních objevují často, hrají však spíše úlohu motivickou. Nicméně existují i písně, v nichž jsou tyto látky hlavními motivy. Takovým písním jsme v závěru praktické části také věnovali svou pozornost. Skutečnost, že existují například pijácké písně, nasvědčují tomu, že lid nezapomínal ani na zábavu. Písně jsou tak odrazem jejich každodenního života.

V teoretické části, jež praktické části předchází, jsme dle cílů práce shrnuli základní poznatky týkající se umění, lidové kultury, speciálně pak lidové slovesnosti, a lidové písně. Z hlediska umění jsme uvedli možné definice pojmu a nastínili odpověď na otázku samotného vzniku umění. V kapitole druhé jsme se věnovali lidové kultuře, jejím znakům a folkloru, jenž lidovou kulturu tvoří. V rámci lidové kultury a folkloru jsme pak ještě do kapitoly zahrnuli dělení a vědní disciplíny, které se těmito jevy zabývají. Tuto kapitolu dále tvoří podkapitola pojednávající o lidové slovesnosti, k níž jsme opět

uvedli možné dělení a funkce lidové slovesnosti. Závěrem podkapitoly jsme se zabývali problematikou proměny zájmu o lidovou slovesnost, k níž v průběhu času docházelo. Abychom nezkoumali lidovou píseň odděleně od jejího vlastního prostředí, věnovali jsme následující kapitole otázce lidu. V kapitole jsme se mimo jiné zabývali také myšlením a představami lidu. Zejména tyto znalosti jsme při analýze lidových písní uplatnili. Poslední kapitole jsme konečně věnovali lidové písni. Uvedli jsme různá pojetí pojmu, jež byla v určitých obdobích aktuální, a v rámci nich jsme pak nahlédli do oblasti písní kramářských. Dále jsme se zabývali tím, jakými způsoby je možné písně dělit, a konečně jsme věnovali pozornost i fenoménu sběratelství.

Seznam použité literatury

Primární zdroje

ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír*. Praha: Evropský literární klub, 1940.

Bedrník. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír*. Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 120

Blahoslavení pijácké. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír*. Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 126

Bolení hlavy. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír*. Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 21

Bránění. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír*. Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 28

Bujné koně. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír*. Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 114

Bylina. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír*. Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 263

Co souzeno, nemine. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír*. Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 247

Dar. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír*. Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 66

Důvěra v Boha. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír.* Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 24

Důvěra. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír.* Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 263

Falešnice. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír.* Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 109

Forman. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír.* Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 188

Hulán. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír.* Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 270

Chycený. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír.* Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 197

Kůň vrany. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír.* Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 224

Lítost dceřina. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír.* Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 154

Loučení. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír.* Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 67

Louka. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír.* Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 269

Matoušek a Majdalenka, ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír*. Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 14

Návštěva na hřbitově. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír*. Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 82

Nešťastný milý. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír*. Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 250

Nezorané pole. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír*. Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 183

Opuštěná. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír*. Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 132

Osud lidský. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír*. Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 186

Pivo. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír*. Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 120

Pohaněná milá. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír*. Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 259

Pochod. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír*. Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 148

Potěcha. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír*. Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 168

První hřích a pokuta. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír.* Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 73

Příčina k veselosti. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír.* Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 127

Rakař. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír.* Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 273

Rozchod. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír.* Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 62

Rozmyšlení. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír.* Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 289

Slízání z vozu. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír.* Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 161

Slouha. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír.* Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 241

Sojka. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír.* Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 171

Starost. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír.* Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 204

Stařeček. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír.* Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 121

Stesk. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír.* Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 226

Svatba vlkova. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír.* Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 172

Tajná láska nestálá. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír.* Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 219

Trojí žalost. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír.* Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 126

Utonulá. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír.* Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 68

Vitoušek. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír.* Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 243

Voják nováček. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír.* Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 71

Voják pán. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír.* Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 178

Z trní růže. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír.* Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 144

Zajíček. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír.* Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 296

Ziřtná láska. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír.* Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 108

Zruřená láska. ERBEN, Karel Jaromír a Jan Pavel MARTINOVSKÝ, JINDŘICH, Jindřich, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách: zpěv a klavír.* Praha: Evropský literární klub, 1940., str. 44

Sekundární zdroje

BÁRTOVÁ PAVELKOVÁ, Taťána a Petr ČÍHAL, ed. *Zoomorfni tematika v lidové tradici.* Uherské Hradiřtě: Slovácké muzeum v Uherském Hradiřti, 2013. ISBN 978-80-87671-07-8.

BENEŠ, Bohuslav, ed. *O životě písně v lidové tradici: variační proces ve folklóru* [sborník]. Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1973.

BLAHŮŠEK, Jan a Markéta VAŠULKOVÁ. *Metodika identifikace a dokumentace tradiční lidové kultury v České republice v kontextu koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu na léta 2011-2015.* Stráznice: Národní ústav lidové kultury, 2011. ISBN 978-80-87261-69-9. Dostupné také z:

<http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:315070c0-1e7e-11eb-979b-005056827e52>

Česká literatura: časopis pro literární vědu. Praha: ČSAV, 1985, 33(1), str. 49-50. ISSN 0009-0468. Dostupné také z: <https://kramerius.lib.cas.cz/uuid/uuid:11f09c23-4117-11e1-8339-001143e3f55c>

Český lid. 1990, LXXVII (1), str. 40. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/knav/uuid/uuid:d5412465-4611-11e1-1418-001143e3f55c>

EISNER, Pavel. *Tři kapitoly o lidové písní.* Praha: Karel Voleský, 1948. Umění slova.

HORÁK, Jiří. *Naše lidová píseň.* Praha: J.R. Vilímek, 1946. knihnice Za vzděláním.

KUČEROVÁ, Judita, ed. *Lidová píseň v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4719-8

LEŠČÁK, Milan a Oldřich SIROVÁTKA. *Folklór a folkloristika: (o ľudovej slovesnosti)*. Bratislava: Smena, 1982.

Naše řeč. Ústav pro jazyk český, AV ČR, v. v. i. Ročník 30 (1946), číslo 8, str. 160

NAVRÁTILOVÁ, Alexandra. *Namlouvání, láska a svatba v české lidové kultuře*. Praha: Vyšehrad, 2012. ISBN 978-80-7429-238-5.

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze: J. Otto, 1907. sv. 26, str. 170. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:c48d8ad0-0a75-11e5-ae7e-001018b5eb5c>

PAJER, Jiří. *Svět lidové písně*. Strážnice: Ústav lidového umění, 1989.

SMOLKA, Jaroslav. *Dějiny hudby*. Brno: TOGGA agency, 2001. ISBN 80-902912-0-1.

TYLLNER, Lubomír. *Tradiční hudba: hledání kořenů*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2010. ISBN 978-80-87112-43-4

TYLLNER, Lubomír. *Úvod Do Studia Lidové Písně*. 1. vyd. České Budějovice: Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích, 1989.

VÁCLAVÍK, Antonín. *Výroční obyčeje a lidové umění*. 2., upr. vyd. Luhačovice: Irena Voštová ve spolupráci s nakl. Atelier IM, 2010. ISBN 978-80-85948-74-5.

VALOVÝ, Evžen. *Úvod do studia lidové písně: Pro Posluchače Pedagogické Fakulty*. Vyd. 1. Brno: UJEP Brno, 1969.

Internetové zdroje

Folklor – Sociologická encyklopedie. [online]. Sociologický ústav AV ČR, v. v. i. [cit. 28.06.2022]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Folklor>

Lid – Sociologická encyklopedie. [online]. Sociologický ústav AV ČR, v. v. i. [cit. 28.06.2022]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Lid>

Lidový – Naše řeč – [online]. Ústav pro jazyk český, AV ČR, v. v. i. [cit. 28.06.2022]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3981>

Národopisná encyklopedie – Etnologický ústav AV ČR. [online]. Středisko společných činností AV ČR, v. v. i. [cit. 28.06.2022]. Dostupné z: <http://www.eu.avcr.cz/cs/vyzkum/strategie21/narodopisna-encyklopedie/>

Obřad – *Sociologická encyklopedie*. [online]. Sociologický ústav AV ČR, v. v. i. [cit. 28.06.2022]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Ob%C5%99ad>

Pojem a členění – *Lidová kultura*. Úvod – Lidová kultura [online]. Národního ústavu lidové kultury. [cit. 28.06.2022]. Dostupné z: <https://www.lidovakultura.cz/lidova-kultura/lidova-kultura-v-cr/pojem-a-cleneni/>

Umění – *Sociologická encyklopedie*. [online]. Sociologický ústav AV ČR, v. v. i. [cit. 28.06.2022]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Um%C4%9Bn%C3%AD>